

100
T.C. CUMHURİYETİN 100. YILINDA

Cumhuriyetin 100. yılında

Tıp Dalları Tarihçesi

Editörler

Dr. Cengiz Yakıncı

Dr. Lokman H. Tanrıverdi

Dr. Mehmet Ali Erkurt

Dr. Fevzi Altuntaş

Dr. Tuğçe Nur Yiğenoğlu

NOBEL TIP
KİTABEVLERİ

Cumhuriyetin 100. yılında

Tıp Dallarının Tarihçesi

Editörler

Dr. Cengiz Yakıncı

Dr. Lokman H. Tanrıverdi

Dr. Mehmet Ali Erkurt

Dr. Fevzi Altuntaş

Dr. Tuğçe Nur Yiğenoğlu

NOBEL TIP KİTAPBEVLERİ

© 2023 Nobel Tıp Kitabevleri Tic. Ltd. Şti.

Tıp Dalları Tarihçesi

Editörler

Dr. Cengiz Yakıncı
Dr. Lokman H. Tanrıverdi
Dr. Mehmet Ali Erkurt
Dr. Fevzi Altuntaş
Dr. Tuğçe Nur Yiğenoğlu

ISBN: 978-605-335-844-2

5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri yasası hükümleri gereğince herhangi bir bölümü, resmi veya yazısı, yazarların ve yayıncısının yazılı izni alınmadan tekrarlanamaz, basılamaz, kopyası çıkarılamaz, fotokopisi alınmaz veya kopya anlamı taşıyabilecek hiçbir işlem yapılamaz.

NOBEL TIP KİTABEVLERİ TİC. LTD. ŞTİ.

www.nobeltip.com

Millet Cad. No: 111 Çapa-İstanbul
Tel : (0212) 632 83 33
E-posta : destek@nobelip.com

DAĞITIM

Tel : (0212) 771 52 11 - (0212) 771 33 09
E-posta : hasannazli@nobelip.com

Yayımcı : Nobel Tıp Kitabevleri Tic. Ltd. Şti.
Millet Cad. No:111 34104 Fatih-İstanbul

Yayımcı Sertifika No : 50192

Baskı / Cilt : Göktuğ Ofset Yayıncılık Matbacılık Tic. Ltd. Şti
Zübeyde Hanım Mah. Sedef Cad. No : 1
İskitler-Altındağ / Ankara

Matbaa Sertifika No : 47538

Düzeltili : Zehra Apiş

Sayfa Tasarımı - Düzenleme : Kerem Acar, Hakkı Çakır

Kapak Tasarım : Şule Özdonakalan

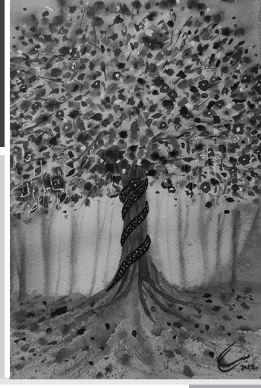
Baskı Tarihi : Aralık 2023 - İstanbul

katkılarıyla

Her hakkı Dr. Cengiz Yakıncı ve Dr. Lokman H. Tanrıverdi'ye aittir.

TAKDİM

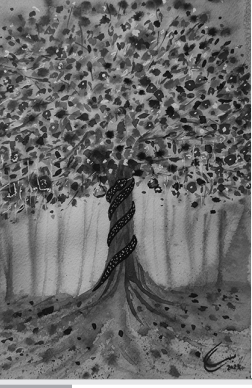

Tıbbın bir bilim dalı olarak diğer bilimlerden en önemli ayrıcalığı, onun konusunun insan olmasıdır. İnsan, çok erken tarihlerden itibaren, çeşitli sebeplerle, örneğin beslenme, beslenmenin doğurduğu sorunlar ve yaşam koşulları sebebiyle karşılaştığı zorluklar dolayısıyla, vücudunun yapısını, işleyişini, fonksiyonlardaki bozuklukları ve söz konusu şikayetlerini nasıl düzeltebileceğini öğrenmek zorunluluğunu hissetmiştir. Ancak diğer bilimsel konulardan farklı olarak, tıp bilimi, herhangi bir bilim dalının olguları, örneğin, fizik, kimya ya da astronomideki olgular şeklinde mütalaa edilip değerlendirilemez. Çünkü tıbbın konusu, doğadaki herhangi bir varlıktan çok farklı olan insan ve insan insan hayatıyla ilgilidir.

Ayrıca, biz biliyoruz ki, hekim görevini yaparken, insanın düşünen bir varlık olduğunu göz önünde bulundurur; bulundurmalıdır ve tıbbın tarihi seyri içinde zaman zaman insanın bu ayrıcalıklı durumu dile getirilmiştir. Bu ayrıcalığı en erken dile getiren Hippokrates'tir. Onun da belirttiği gibi, insanı biyolojik bir varlık olarak değerlendirmek, onu anlamak ve gerektiğinde tedavi edebilmek için yeterli değildir. Bunun en açık ve seçik delili birçok hekimin aynı zamanda filozoftur. Ancak, tıbbın bir bilim dalı olarak ayrıcalığını en güzel ifade eden Türk filozof ve hekimi İbni Sina'dır. O, hekimliğin sadece bilim adamı olma anlamına gelmediğini, çok daha farklı bir meslek olduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir: 'Bütün hekimler filozof, bütün filozoflar hekim olmalıdır.'

Bu eserin yazarları, yazılarıyla konuyla ilgili Cumhuriyet dönemi bilimsel araştırmalarını bize tanıtırken, bir asırlık dönemde, insan ve insane sağlığı adına hekimlerimizimizin yaptığı hizmetleri dile getirmiş; bize Cumhuriyet döneminde, ülkemizde tıp adına yapılan çalışmaları tanıtmışlardır. Dolayısıyla, Türkiye Cumhuriyetinde tıp adına yapılan çalışmaları değerlendirerek, bu ülkede insan ve insan sağlığına ne kadar önem verildiğini de dile getirmişlerdir. Umarım ki, bundan sonraki yıllarda da bu başarılı çalışmalar, artarak devam edecektir.

Prof. Dr. Esin KÂHYA
Emekli Öğretim Üyesi

TAKDİM

Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılında tıpta bilim dallarının yurdumuzda kuruluş ve gelişmesini içeren bu kitabı bilim dünyasına kazandırmanın gururunu yaşıyoruz. Ulu önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün özlü sözleri bizlere her zaman rehber olmuş ve toplumumuza ışık tutmuştur. Çağdaş uygarlık seviyesine çıkmak için izlenecek yolun hep ilim ve fen olduğunu vurgulamıştır. Türk Tarih Kurumunun merkez binasında Atatürk'ün "Tarih yazmak tarih yapmak kadar önemlidir." sözü bizlere bilim dallarının tarihini yazmamızın önemli olacağı heyecanını yaşatmıştır. Atamızın "Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır" sözü bizlere ışık tutmuştur. Tıp ve diş hekimliği alanlarında farklı disiplinlerdeki uzmanların yazdığı bölümlerden oluşan bu tarih kitabımız ile Cumhuriyet'imizin 100. yılını kutlamak ve Atamıza şükranlarımızı iletmeyi amaçladık. Tıp bilim dallarının tarihini içeren bir kitabın maalesef günümüze kadar yazılmamış olmasına üzüldüğümüzü belirtmek isteriz. Kitabımız, yurdumuzda farklı bilim dallarının kuruluşunda hizmet veren ve gelişmesinde öncü olan bilim insanlarına yer vererek tarihi bilgileri içeren alanında ilk eser özelliğini taşıması açısından da önem taşımaktadır.

Tıpta hastalıkların çok erken yıllara dayandığı ve tedavi uygulamalarının da insanlık tarihi kadar eski olduğu bilinmektedir. Mısır'daki papirüsler, Mezopotamya'daki çivi yazısı ile yazılmış kil tabletler tıp ve diş hekimliği alanındaki ilk tarihi bilgilerimizin başlangıcını sağlamıştır. Arkasından bilgilerimiz önce el yazması sonra basılı kitaplarla artmıştır. Yıllar içerisinde tıp ve diş hekimliği alanındaki gelişmeler çeşitli bilim dallarının oluşmasında rol oynamıştır. Kitabımızda dünyadaki bilim dalları tarihçesine özet niteliğinde yer verilmiştir. Ancak kilometre taşları gibi rol oynayan bazı bilim insanları ile önemli gelişmeler aktarılmıştır. Daha çok yurdumuzdaki bilim dallarının kuruluşu ve gelişmeler daha geniş kapsamlı olarak yazılmıştır. Bilim dallarının yurdumuzdaki kuruluş tarihlerinin unutulmadan gençlere aktarılması istenmiştir. Genç kuşakların köklerini bilerek çalışmalarının Atamızın söylediği gibi daha büyük işler yapmalarında ve daha güzel eserler üretmelerinde örnek olacağı düşüncesindeyiz. Genç doktorların özellikle branş seçimlerinde seçecekleri dalların tarihçesini bilmelerinin onlara gelecekte beklediklerini ve umutlarını arttıracakları düşüncesindeyiz. Çünkü geçmiş bilmenin yararı daha güvenli bir gelecek için gereklidir. Tarih bilinci, bu zamanlara nasıl geldiğini bilmemizde ve ilerlememizde önemli unsurdur.

Bu kitapta ayrıca bilim dallarıyla ilgili özlü sözlere, anekdotlara, anılara ve doğru bilinen yanlışlar ile bazı tarihi yansıtabilecek resimlere de yer verilmiş olmasının kitaba bir zenginlik kattığı düşüncesindeyim.

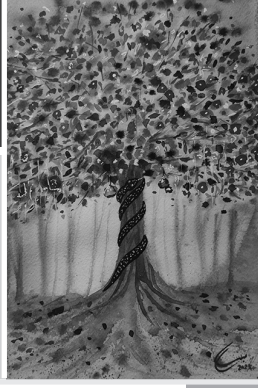
Kitapta mümkün olduğu kadar ifade birliği sağlanmaya çalışılmıştır. Özverili çalışmaya rağmen gözden kaçan hatalar için siz okuyucularımızın hoş göreceğini umuyoruz.

Kitabın editörlerinden Dr. Cengiz Yakıncı ve Dr. Lokman H. Tanrıverdi'ye, kitabın basılmasında Nobel Tıp Yayınevinin değerli yönetici ve çalışanlarına teşekkür ederiz. Bu eserin yararlı bir kaynak olmasını dilerim.

Saygılarımla.

Prof. Dr. Zeynep MISIRLIGİL

ÖNSÖZ

Saygıdeğer Okuyucular,

Cumhuriyetimizin 100. yıl dönümünde, 61 bölümden oluşan “Tıp Dallarını Tarihçesi” adlı kitabımızla karşınızdayız. Bu özel dönemde sizlere, tıp bilim dallarının uzun ve anlamlı yolculuğunu aktarmaktan gurur duyuyoruz.

Tıp, insanlığın tarih boyunca en büyük zorluklarından biri olan hastalıklarla mücadelesindeki en önemli silahı olmuştur. Bu kitap, geçmişten günümüze uzanan tıp bilim dallarının tarihçesini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Türkiye'nin Cumhuriyet dönemi boyunca sağlık alanındaki gelişimleri, bilimsel ilerlemeleri ve tıp eğitiminin dönüşümünü ele alan bu eser, ülkemizin modernleşme sürecine katkı sağlayan değerli bilgilerle doludur. Kitaptaki bölüm sıralaması bölüm adlarına göre A'dan Z'ye yapılmıştır.

Kitabımızda yer alan özlü sözler, anekdotlar ve bilimsel yanılgılar, tıp biliminin insan hikâyelerine dokunduğu ve insana dair yönlerini ön plana çıkaran önemli unsurlardır. Bu metinler, tıp biliminin sadece bir araştırma alanı olmadığını, aynı zamanda insan hayatına ve deneyimine derinlemesine etki eden bir disiplin olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, gururla ifade edebiliriz ki, bu kitapta bazı bölümler tarihçeleri ilk defa yazılan bilgileri içermektedir. Bu, kitabımızın benzersiz ve değerli bir kaynak olduğunun kanıtıdır. Uzmanlarımızın titiz çalışmaları ve tarihçelerin ortaya çıkarılması sürecinde gösterdikleri özveri, bu eseri zenginleştiren en değerli unsurlardan biridir. Kitabın adıyla oluşturulan video kanalına arka kapaktaki karekodla ulaşabilirsiniz. Burada yazarlarımız kendini tanıtmakta ve yazarı oldukları bölümle ilgili açıklamalarda bulunmaktadır.

Kitabımızın hazırlanmasında emeği geçen herkesi buradan gönülden tebrik ediyor ve teşekkür ediyoruz. Editörlerimiz, yazarlarımız ve diğer tüm destekçilerimiz, bu eseri hayata geçirmek için gece gündüz çalıştılar ve bu değerli eseri siz değerli okuyucularımızla buluşturabilmek için çaba gösterdiler.

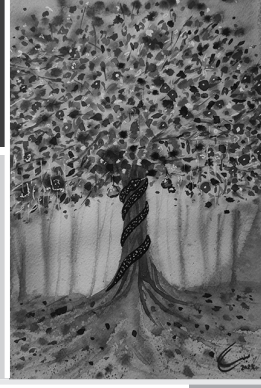
Son olarak, umuyoruz ki “Tıp Dallarını Tarihçesi” adlı bu kitabımız, sizlere tıp biliminin geçmişteki köklerinden günümüzdeki gelişimlere uzanan bir pencere açacak ve sağlık alanında yapılan büyük çabaların ne kadar değerli olduğunu hatırlatacaktır.

Daha iyiye... Daha güzele...

Prof. Dr. Cengiz YAKINCI
Dr. Öğr. Üyesi Lokman H. TANRIVERDİ

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1	Prof. Dr. Ayfer Gür GÜVEN	
Prof. Dr. Sarper YILMAZ		Prof. Dr. Faruk İNCECİK	
1. Acil Tıp Tarihi	5	Prof. Dr. Hakan POYRAZOĞLU	
Prof. Dr. Cuma YILDIRIM		Prof. Dr. Hasan ÖZEN	
2. Adli Tıp Tarihi	15	Doç. Dr. Şükrü GÜNGÖR	
Prof. Dr. Gürol CANTÜRK		Doç. Dr. Seda TOPÇU	
3. Aile Hekimliği Tarihi	25	Prof. Dr. Nilgün KÜLTÜRSAY	
Prof. Dr. M. Mümtaz MAZICIOĞLU		13. Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Tarihi	159
4. Alerji Tarihi	37	Prof. Dr. Füsün Çetin ÇUHADAROĞLU	
Prof. Dr. Zeynep MISIRLIGİL		14. Deri ve Zührevi Hastalıkları Tarihi	169
5. Anatomi Tarihi	51	Prof. Dr. Ülker GÜL	
Prof. Dr. Ozan TURAMANLAR		15. Diş Hekimliği Tarihi	183
6. Anesteziyoloji ve Reanimasyon Tarihi	61	Op. Dr. Mehmet Selçuk MISIRLIGİL	
Uzm. Dr. Haluk GÜMÜŞ		Prof. Dr. Aykut MISIRLIGİL	
7. Beyin ve Sinir Cerrahisi Tarihi	71	16. Eczacılık Tarihi	195
Prof. Dr. Sait NADERİ		Prof. Dr. Türkan YURDUN	
8. Biyofizik Tarihi	81	Prof. Dr. Emre DÖLEN	
Prof. Dr. Nuhan PURALI		17. Endokrinoloji Tarihi	209
9. Biyoistatistik Tarihi	89	Prof. Dr. Mustafa CESUR	
Prof. Dr. Nural BEKİROĞLU		18. Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Tarihi	227
10. Çocuk Cerrahisi Tarihi	103	Prof. Dr. Recep ÖZTÜRK	
Prof. Dr. S. N. Cenk BÜYÜKÜNAL		19. Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Tarihi	243
11. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Tarihi	119	Dr. Öğr. Üyesi Ebru YILMAZ	
Prof. Dr. Emin ÜNÜVAR		Prof. Dr. Teoman AYDIN	
12. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları 18 Yan Dal Tarihi	133	20. Fizyoloji Tarihi	255
Prof. Dr. Can Demir KARACAN		Prof. Dr. Levent ÖZTÜRK	
Prof. Dr. Nihat SAPAN		21. Gastroenteroloji Tarihi	265
Prof. Dr. İhsan ESEN		Prof. Dr. Dilek OĞUZ	
Doç. Dr. Soner Sertan KARA		22. Genel Cerrahi Tarihi	275
Prof. Dr. Orhan DERMAN		Doç. Dr. Yusuf Murat BAĞ	
Prof. Dr. Derya Gümüş DOĞAN		Prof. Dr. Cüneyt KAYAALP	
Doç. Dr. Hatice MUTLU		23. Geriatri Tarihi	289
Prof. Dr. H. Uğur ÖZÇELİK		Prof. Dr. Ü. Deniz Suna ERDİNÇLER	
Prof. Dr. Nevin YALMAN		24. Göğüs Cerrahisi Tarihi	293
Prof. Dr. Aydan İKİNCİOĞULLARI		Prof. Dr. Hakkı ULUTAŞ	
Prof. Dr. Osman BAŞPINAR		25. Göğüs Hastalıkları Tarihi	301
Prof. Dr. Fatih Süheyl EZGÜ		Prof. Dr. Mehmet KARADAĞ	

26. Göz Hastalıkları Tarihçesi	317
Prof. Dr. Süleyman KAYNAK Prof. Dr. Reha ERSÖZ Prof. Dr. Osman Şevki ARSLAN Prof. Dr. Belgin İZGİ Doç. Dr. Doğan CEYHAN	
27. Halk Sağlığı Tarihçesi	327
Prof. Dr. Zafer ÖZTEK	
28. Hava ve Uzay Hekimliği Tarihçesi	339
Doç. Dr. Nazım ATA Dr. Öğr. Üyesi Şükrü Hakan GÜNDÜZ	
29. Hematoloji Tarihçesi	349
Prof. Dr. Mustafa ÇETİNER	
30. Hemşirelik Tarihçesi	357
Prof. Dr. Ayla Bayık TEMEL Prof. Dr. İsmet EŞER	
31. Histoloji ve Embriyoloji Tarihçesi	373
Prof. Dr. Yiğit UYANIKGİL	
32. İç Hastalıkları Tarihçesi	385
Doç. Dr. Gülali AKTAŞ	
33. İmmünoloji Tarihçesi	395
Prof. Dr. Deniz N. ÇAĞDAŞ AYVAZ	
34. Kadın Hastalıkları ve Doğum Tarihçesi	415
Prof. Dr. Murat YAYLA	
35. Kalp ve Damar Cerrahisi Tarihçesi	431
Prof. Dr. Nilgün BOZBUĞA	
36. Kardiyoloji Tarihçesi	443
Prof. Dr. Ahmet Bilge SÖZEN	
37. Kulak Burun Boğaz Hastalıkları Tarihçesi	449
Op. Dr. Ümit EVRAN	
38. Metabolizma Tarihçesi	461
Prof. Dr. Fatih Süheyl EZGÜ	
39. Nefroloji Tarihçesi	467
Doç. Dr. Mümtaz YILMAZ Prof. Dr. Ali BAŞÇI	
40. Nöroloji Tarihçesi	477
Prof. Dr. Dursun KIRBAŞ	
41. Nükleer Tıp Tarihçesi	499
Prof. Dr. Neşe İlgin KARABACAK	
42. Ortopedi ve Travmatoloji Tarihçesi	509
Prof. Dr. İrfan ESENKAYA	
43. Plastik, Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Tarihçesi	527
Prof. Dr. İbrahim YILDIRIM	
44. Radyasyon Onkolojisi Tarihçesi	553
Doç. Dr. Şımay GÜROCAK	
45. Radyoloji Tarihçesi	563
Prof. Dr. Cihat Çınar BAŞEKİM Doç. Dr. Murat BAYKARA	
46. Romatoloji Tarihçesi	571
Doç. Dr. Servet YOLBAŞ	
47. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Tarihçesi	581
Prof. Dr. Vahdet GÜL	
48. Spor Hekimliği Tarihçesi	591
Prof. Dr. Emin ERGEN	
49. Sualtı Hekimliği ve Hiperbarik Tıp Tarihçesi	603
Prof. Dr. Akın Savaş TOKLU	
50. Tıbbi Biyokimya Tarihçesi	615
Prof. Dr. Münire HACİBEKİROĞLU	
51. Tıbbi Biyoloji Tarihçesi	629
Prof. Dr. Şükriye AYTER	
52. Tıbbi Ekoloji ve Hidroklimatoloji Tarihçesi	637
Prof. Dr. Nergis ERDOĞAN	
53. Tıbbi Farmakoloji Tarihçesi	651
Prof. Dr. Mehmet MELLİ	
54. Tıbbi Genetik Tarihçesi	661
Dr. Öğr. Üyesi Maide BARIŞ Prof. Dr. Şükrü ÖZTÜRK	
55. Tıbbi Mikrobiyoloji Tarihçesi	669
Doç. Dr. Yücel DUMAN Prof. Dr. Mustafa SAMASTI	
56. Tıbbi Onkoloji Tarihçesi	679
Prof. Dr. Mahmut GÜMÜŞ Uzm. Dr. Tuba Baydaş	
57. Tıbbi Patoloji Tarihçesi	687
Prof. Dr. Kutsal YÖRÜKOĞLU	
58. Tıp Bilişimi Tarihçesi	701
Prof. Dr. Nilgün BOZBUĞA	
59. Tıp Eğitimi Tarihçesi	713
Prof. Dr. Melih ELÇİN Prof. Dr. Berna MÜSAL	
60. Tıp Tarihi ve Etik Tarihçesi	721
Dr. Çağrı Zeybek ÜNSAL Dr. Sevim COŞKUN Prof. Dr. Nüket BÜKEN	
61. Üroloji Tarihçesi	741
Prof. Dr. Rauf Taner DİVRİK	

YAZARLAR*

Gülali AKTAŞ, Doç. Dr.
BAİBÜ Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-7306-5233
aliaktas@ibu.edu.tr

Osman Şevki Arslan, Prof. Dr.
İÜC Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
Göz Hastalıkları Anabilim Dalı (E),
Demiroğlu Bilim Üniversitesi Tıp Fakültesi
Göz Hastalıkları Anabilim Dalı
Grup Florence Nightingale İstanbul Hastanesi
Göz Hastalıkları Kliniği
ORCID: 0000-0001-6359-4799
osmansevkiarslan@gmail.com

Nazım ATA, Doç. Dr.
Uçucu Sağlığı Araştırma ve
Eğitim Merkezi Başkanlığı Eskişehir
ORCID: 0000-0002-7200-3003
doktornazim@yahoo.com

Teoman AYDIN, Prof. Dr.
Bezmialem Vakıf Üniversitesi Tıp Fakültesi
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-0902-6771
drteomanaydin@gmail.com

Şükriye AYTER, Prof. Dr.
HÜ Tıp Fakültesi Tıbbi Biyoloji (E) ve
TOBB ETÜ Tıp Fakültesi Tıbbi Biyoloji Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0003-1552-8804
sayter@hacettepe.edu.tr
sayter@etu.edu.tr

Yusuf Murat BAĞ, Doç. Dr.
SBÜ Ankara Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi
Genel Cerrahi Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-0159-9356
yusufmuratbag@hotmail.com

Maide BARIŞ, Dr. Öğr. Üyesi
MÜ Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-7445-4599
maide.baris@marmara.edu.tr

Ali BAŞÇI, Prof. Dr.
EÜ Tıp Fakültesi Nefroloji Bilim Dalı
ali.basci@gmail.com

Cihat Çınar BAŞEKİM, Prof. Dr.
Acıbadem Ataşehir Hastanesi Radyoloji Kliniği
ORCID: 0000-0002-3954-9602
cinarbasekim@yahoo.com

Osman BAŞPINAR, Prof. Dr.
GAÜN Tıp Fakültesi Çocuk Kardiyolojisi Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-9307-0344
osmanbaspinar@hotmail.com

Tuba Baydaş, Uzm. Dr.
Göztepe Süleyman Yalçın Şehir Hastanesi
Onkoloji Kliniği
ORCID: 0000-0001-7336-4647
tuba.baydas@gmail.com

Murat BAYKARA, Doç. Dr.
Haydarpaşa Numune Hastanesi Radyoloji Kliniği
ORCID: 0000-0003-2588-9013
muratbaykara@hotmail.com

Nural BEKİROĞLU, Prof. Dr.
MÜ Tıp Fakültesi Biyoistatistik Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-6471-6612
nural@marmara.edu.tr

Nilgün BOZBUĞA, Prof. Dr.
İÜ İstanbul Tıp Fakültesi
Kalp ve Damar Cerrahisi Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-4401-5250
nilgun.bozbuga@istanbul.edu.tr

*Yazar isimleri soyadlarına göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

Nuket Örnek BÜKEN, Prof. Dr.

HÜ Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-9166-6569
nuketbuken@hacettepe.edu.tr

S.N Cenk BÜYÜKÜNAL, Prof. Dr.

FRCS(hon),FEAPU,FEAPS,FEPS(hon)
İÜC Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
Çocuk Cerrahisi Anabilim Dalı (E)
ORCID: 0000-0001-6747-601X
buyukunalc@gmail.com

Gürol CANTÜRK, Prof. Dr.

AÜ Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0003-3720-3963
gurolcanturk@yahoo.com

Mustafa CESUR, Prof. Dr.

YİÜ Tıp Fakültesi Endokrinoloji ve
Metabolizma Hastalıkları Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-1029-2604
drcesur@yahoo.com

Doğan CEYHAN, Doç. Dr.

Güven Çayyolu Cerrahi Tıp Merkezi
ORCID: 0000-0003-4984-7459
doganceyhan@yahoo.com

Sevim COŞKUN, Dr.

HÜ Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0003-4509-404X
sevimcoskun@hacettepe.edu.tr

Deniz N. Çağdaş AYVAZ, Prof. Dr.

HÜ Tıp Fakültesi Çocuk İmmünoloji Bilim Dalı
ORCID: 0000-0003-2213-4627
deniz.ayvaz@hacettepe.edu.tr

Mustafa ÇETİNER, Prof. Dr.

MA Acıbadem Üniversitesi Tıp Fakültesi
Hematoloji Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-5903-8973
mustafa.cetiner@acibadem.com.tr

Füsün Çetin ÇUHADAROĞLU, Prof. Dr.

HÜ Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve
Hastalıkları Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-6088-0308
fusunc@hacettepe.edu.tr

Orhan DERMAN, Prof. Dr.

HÜ Tıp Fakültesi Ergen Sağlığı Bilim Dalı
ORCID: 0000-0003-4618-1110
oderman@hacettepe.edu.tr

Rauf Taner DİVRİK, Prof. Dr.

Serbest Hekim (E)
ORCID: 0000-0003-1172-9246
t.divrik@gmail.com

Derya Gümüş DOĞAN, Prof. Dr.

İNÜ Tıp Fakültesi Gelişimsel Pediatri Bilim Dalı
ORCID: 0000-0003-1587-9639
deryagumus@yahoo.com

Emre DÖLEN, Prof. Dr.

MÜ Eczacılık Fakültesi
Analitik Kimya Anabilim Dalı (E)
ORCID: 0000-0002-3670-3627
emredolen@gmail.com

Yücel DUMAN, Doç. Dr.

İNÜ Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-9090-2096
yucel.duman@inonu.edu.tr

Melih ELÇİN, Prof. Dr.

Springfield College School of Health Sciences
ORCID: 0000-0002-1652-906X
melcin@springfieldcollege.edu

Ü. Deniz Suna ERDİNÇLER, Prof. Dr.

İÜC Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Geriatri Bilim Dalı
ORCID: 0000-0003-1208-4750
denizsuna.erdinciler@gmail.com

Nergis Erdoğan, Prof. Dr.

İÜ İstanbul Tıp Fakültesi Tıbbi Ekoloji ve
Hidroklimatoloji Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-9674-8547
nerdogan@istanbul.edu.tr

Emin ERGEN, Prof. Dr.

Haliç Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi
ORCID: 0000-0002-3237-9196
eminergen@halic.edu.tr

T. Reha ERSÖZ, Prof. Dr.

ÇÜ Tıp Fakültesi Göz Hastalıkları Anabilim Dalı (E)
Özel Sevgi Göz Merkezi
ORCID: 0009-0001-7034-2335
reha@ersoz.org

İhsan ESEN, Prof. Dr.

FÜ Tıp Fakültesi Çocuk Endokrinolojisi Bilim Dalı
ORCID: 0000-0003-1700-6778
esen_ihsan@yahoo.com

İrfan ESENKAYA, Prof. Dr.

SANTE Tıp Merkezi (E) İstanbul
ORCID: 0000-0002-7321-0012
iesenkaya@hotmail.com

İsmet EŞER, Prof. Dr.

EÜ Hemşirelik Fakültesi
Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı (E)
Demiroğlu Bilim Üniversitesi
Florence Nightingale Hastanesi Hemşirelik Yüksekokulu
Hemşirelik Esasları Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-6563-6822
iseser54@yahoo.com

Ümit EVRAN, Op. Dr.

KBB Uzmanı (E)
ORCID: 0000-0003-1379-0155
umitevran@yahoo.com

Fatih Süheyl EZGÜ, Prof. Dr.

GÜ Tıp Fakültesi Çocuk Beslenme ve
Metabolizma Bilim Dalı
ORCID: 0000-0001-9497-3118
fezgu@gazi.edu.tr

Ülker GÜL, Prof. Dr.

SBÜ Gülhane Tıp Fakültesi Deri ve
Zührevi Hastalıklar Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0003-4203-7998
ulkerkul@yahoo.com

Vahdet GÜL, Prof. Dr.

Ankara Özel Ortadoğu İncek
Fizik Tedavi Hastanesi Psikiyatri Bölümü
ORCID: 0000-0002-4214-7487
vgul@erzincan.edu.tr

Haluk GÜMÜŞ, Uzm. Dr.

Dışkapı Yıldırım Beyazıt EAH
Anesteziyoloji ve Reanimasyon Kliniği Şefi (E)
ORCID: 0000-0002-2624-2273
hgumus03@gmail.com

Mahmut Gümüş, Prof. Dr.

İMÜ Göztepe Süleyman Yalçın Şehir Hastanesi
ORCID: 0000-0003-3550-9993
mgumus@superonline.com

Şükrü Hakan GÜNDÜZ, Dr. Öğr. Üyesi

SBÜ Savunma Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Hava ve Uzay Hekimliği Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-8912-3549
sukruhakan74@gmail.com

Şükrü GÜNGÖR, Doç. Dr.

İNÜ Tıp Fakültesi Çocuk Gastroenterolojisi,
Hepatoloji ve Beslenme Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-0433-5970
sukru.gungor@yahoo.com

Şimay GÜROCAK, Doç. Dr.

SBÜ Tıp Fakültesi Çam ve Sakura Şehir Hastanesi
Radyasyon Onkolojisi Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-3707-5183
simaygurocak@yahoo.com

Ayfer Gür GÜVEN, Prof. Dr.

AKDÜ Tıp Fakültesi Çocuk Nefrolojisi Bilim Dalı (E)
ORCID: 0000-0002-4354-1400
gur@akdeniz.edu.tr

Münire HACİBEKİROĞLU, Prof. Dr.

İÜC Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
Tıbbi Biyokimya Anabilim Dalı (E)
Haliç Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi -Avclar Hospital
ORCID: 0000-0001-5977-9600
mhacibekiroglu@gmail.com

K. Aydan İKİNCİOĞULLARI, Prof. Dr.

AÜ Tıp Fakültesi
Çocuk İmmünolojisi ve Alerji Bilim Dalı
ORCID: 0000-0003-1145-0843
aydan@mac.com

Faruk İNCECİK, Prof. Dr.

ÇÜ Tıp Fakültesi Çocuk Nörolojisi Bilim Dalı
ORCID: 0000-0003-1901-910X
fincecik@cu.edu.tr

Belgin İZGİ, Prof. Dr.

İÜ İstanbul Tıp Fakültesi Göz Hastalıkları Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-1074-3612
bizgi@istanbul.edu.tr

Soner Sertan KARA, Doç. Dr.

ADÜ Tıp Fakültesi
Çocuk Enfeksiyon Hastalıkları Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-8129-6063
drsoner@yahoo.com

Neşe İlgın KARABACAK, Prof. Dr.

GÜ Tıp Fakültesi Nükleer Tıp Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-9022-3053
nesekarabacak@gmail.com

Can Demir KARACAN, Prof. Dr.

AYBÜ Tıp Fakültesi Çocuk Acil Bilim Dalı
ORCID: 0000-0001-5301-8106
candecan@hotmail.com

Mehmet KARADAĞ, Prof. Dr.

BUÜ Tıp Fakültesi
Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı (E)
ORCID: 0000-0002-9027-1132
karadag@uludag.edu.tr

Cüneyt KAYAALP, Prof. Dr.

İNÜ Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Anabilim Dalı (E)
ORCID: 0000-0003-4567-2998
cuneytkayaalp@hotmail.com

Süleyman KAYNAK, Prof. Dr.

Tınaztepe Üniversitesi Tıp Fakültesi
Göz Hastalıkları Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-5587-7238
skaynak@retina-gm.com

Dursun KIRBAŞ, Prof. Dr.

İstinye Üniversitesi Medicalpark
Gaziosmanpaşa Hastanesi Nöroloji Bölümü
ORCID: 0000-0002-7113-8504
drkiras@gmail.com

Nilgün KÜLTÜRSAY, Prof. Dr.

EÜ Tıp Fakültesi Yenidoğan Bilim Dalı (E)
ORCID: 0000-0003-0867-1514
nilgunkultursay@gmail.com

M. Mümtaz MAZICIOĞLU, Prof. Dr.

ERÜ Tıp Fakültesi
Aile Hekimliği Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-6458-2906
mumtaz33@hotmail.com

Mehmet MELLİ, Prof. Dr.

AÜ Tıp Fakültesi Tıbbi Farmakoloji Anabilim Dalı (E)
ORCID: 0000-0003-4989-2743
melli@medicine.ankara.edu.tr

Aykut MISIRLIGİL, Prof. Dr.

AÜ Dış Hekimliği Fakültesi
Mikrobiyoloji Anabilim Dalı (E)
ORCID: 0009-0001-3988-6510
misirligil@gmail.com

Mehmet Selçuk MISIRLIGİL, Op. Dr.

SBÜ Dr. Abdurrahman Yurtaslan Ankara Onkoloji EAH
ORCID: 0000-0002-8494-7757
smisirligil@gmail.com

Zeynep MISIRLIGİL, Prof. Dr.

İstinye Üniversitesi Tıp Fakültesi
İmmünoloji ve Alerjik Hastalıklar Bölümü
Ankara Liv Hastanesi
ORCID: 0000-0003-4624-4579
drmisirli@gmail.com

Berna MUSAL, Prof. Dr.

İEÜ Tıp Fakültesi Tıp Eğitimi Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-2688-8357
berna.musal@ieu.edu.tr

Hatice MUTLU, Doç. Dr.

AÜ Tıp Fakültesi
Çocuk Genetik Hastalıkları Bilim Dalı
ORCID: 0000-0001-5624-3878
hmalbayrak@ankara.edu.tr

Sait NADERİ, Prof. Dr.

İstanbul SN Beyin Omurga Merkezi (E)
Nöroşirürji Uzmanı
ORCID: 0000-0002-6784-4270
saitnaderi@yahoo.com

Dilek OĞUZ, Prof. Dr.

ÇOMÜ Tıp Fakültesi Gastroenteroloji Bilim Dalı
ORCID: 0000-0003-0634-6347
dilek.oguz@comu.edu.tr

H. Uğur ÖZÇELİK, Prof. Dr.
HÜ Tıp Fakültesi
Çocuk Göğüs Hastalıkları Bilim Dalı
ORCID: 0000-0003-1587-5216
uozcelik@hacettepe.edu.tr

Hasan ÖZEN, Prof. Dr.
HÜ Tıp Fakültesi Çocuk Gastroenteroloji,
Hepatoloji ve Beslenme Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-2349-1602
hasozen@yahoo.com

Zafer ÖZTEK, Prof. Dr.
Maltepe Üniversitesi Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-9025-2129
zoztek@hotmail.com

Levent ÖZTÜRK, Prof. Dr.
TÜ Tıp Fakültesi Fizyoloji Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-0182-3960
leventozturk@trakya.edu.tr

Recep ÖZTÜRK, Prof. Dr.
İstanbul Medipol Üniversitesi Tıp Fakültesi
Enfeksiyon Hastalıkları ve Klinik Mikrobiyoloji Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-2623-7212
rozturk@medipol.edu.tr

Şükrü ÖZTÜRK, Prof. Dr.
İÜ İstanbul Tıp Fakültesi Tıbbi Genetik Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-8809-7462
sozturk@istanbul.edu.tr

M. Hakan POYRAZOĞLU, Prof. Dr.
ERÜ Tıp Fakültesi Çocuk Romatolojisi Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-5142-8432
mhpoyraz@erciyes.edu.tr

Nuhan PURALI, Prof. Dr.
HÜ Tıp Fakültesi Biyofizik Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-06604-2303
npurali@hacettepe.edu.tr

Mustafa SAMASTI, Prof. Dr.
İMÜ Tıp Fakültesi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı (E)
ORCID: 0000-0002-3879-7196
msamasti@yahoo.com

Nihat SAPAN, Prof. Dr.
BUÜ Tıp Fakültesi Çocuk Alerjisi ve
İmmünoloji Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-7601-8392
nihatsapan@yahoo.com.tr

Ahmet Bilge SÖZEN, Prof. Dr.
İÜ İstanbul Tıp Fakültesi Kardiyoloji Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-7324-2842
absozen@istanbul.edu.tr

Ayla Bayık TEMEL, Prof. Dr.
EÜ Hemşirelik Fakültesi
Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı (E)
Demiroğlu Bilim Üniversitesi
Florence Nightingale Hastanesi Hemşirelik Yüksekokulu
Halk Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-8727-3279
ayla.bayik@gmail.com

Akın Savaş TOKLU, Prof. Dr.
İÜ İstanbul Tıp Fakültesi
Sualtı Hekimliği ve Hiperbarik Tıp Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0003-4900-8559
astoklu@istanbul.edu.tr

Seda TOPÇU, Doç. Dr.
AÜ Tıp Fakültesi Sosyal Pediatri Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-2047-5850
drsedatopcu@gmail.com

Ozan TURAMANLAR, Prof. Dr.
İKÇÜ Tıp Fakültesi Anatomi Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-0785-483X
ozanturamanlar@hotmail.com

Hakkı ULUTAS, Prof. Dr.
İzmir Ekonomi Üniversitesi Tıp Fakültesi
Medical Point Hastanesi Göğüs Cerrahisi Kliniği
ORCID: 0000-0001-9603-7323
drhakiulutas@yahoo.com

Yiğit UYANIKGİL, Prof. Dr.
EÜ Tıp Fakültesi
Histoloji ve Embriyoloji Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-4016-0522
yigit.uyanikgil@ege.edu.tr

Çağrı Zeybek ÜNSAL, Dr.

HÜ Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0001-7639-0429
cagri.zunsal@hacettepe.edu.tr

Emin ÜNÜVAR, Prof. Dr.

İÜ İstanbul Tıp Fakültesi
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı (E)
ORCID: 0000-0003-2685-6483
eunuvar64@gmail.com

Nevin YALMAN, Prof. Dr.

Yeditepe Üniversitesi Tıp Fakültesi
Çocuk Hematolojisi ve Onkolojisi Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-8822-6615
yalman@istanbul.edu.tr

Murat YAYLA, Prof. Dr.

Acıbadem-Kadıköy-Kozyatağı-International Hastaneleri
Perinatoloji Konsültan Hekimi
ORCID: 0000-0002-3880-4704
murat.yayla@acibadem.com

İbrahim YILDIRIM, Prof. Dr.

İÜC Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
Plastik, Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi Anabilim Dalı (E)
ORCID: 0000-0002-5770-5867
iy1442@gmail.com

Cuma YILDIRIM, Prof. Dr.

GAÜN Tıp Fakültesi Acil Tıp Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-3504-8771
yildirimca412@gmail.com

Ebru YILMAZ, Dr. Öğr. Üyesi

Bezmialem Vakıf Üniversitesi
Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0003-2172-2742
dr.ozcanebru@gmail.com

Mümtaz YILMAZ, Doç. Dr.

EÜ Tıp Fakültesi Nefroloji Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-8585-0770
mumtaz.yilmaz@ege.edu.tr

Servet YOLBAŞ, Doç. Dr.

İNÜ Tıp Fakültesi Romatoloji Bilim Dalı
ORCID: 0000-0001-8516-9769
servetyolbas@yahoo.com.tr

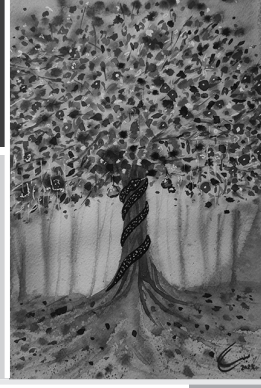
Kutsal YÖRÜKOĞLU, Prof. Dr.

DEÜ Tıp Fakültesi Tıbbi Patoloji Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-4099-0905
kutsal.yorukoglu@deu.edu.tr

Türkan YURDUN, Prof. Dr.

Fenerbahçe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi
Farmasötik Toksikoloji Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0002-2554-1204
turkan.yurdun@fbu.edu.tr

TIP TARİHİNİ NİÇİN ÖĞRENMELİYİZ?

Tıp Tarihi ve Tarihle İlgilenmek Gerçekten Gerekli midir?

Prof. Dr. S. N. Cenk BÜYÜKÜNAL,
FRCS(hon) FEAPU FEAPS FTAPS FTAPU

Avustralya'nın efsanevi çocuk cerrahı Prof. Durhan Smith, 1997 yılında, *Pediatric Surgery International Dergisi*'nde "History of Hypospadias" isimli hipospadias cerrahisinin tarihsel gelişimini anlatan yazısını şu cümle ile bitirmişti: "Cerrahi teknikler içinde, geçmişte tanımlanmamış hiçbir yenilik yoktur."

Bu tanım gerçekten de çok doğrudur ve hipospadias cerrahisindeki önemli tekniklerin hemen tamamı özellikle 19. yy. içinde tanımlanmış bulunmaktadır. Üstelik, hipospadiasın uç türlerinde kullanılan bazı tedavi yöntemleri 15. yy.da Amasyalı Cerrah Şerafeddin Sabuncuoğlu tarafından resmedilmiş ve tanımlanmıştır. Hipospadyasta ilk lümeni olan sonda kullanımı onun verdiği bilgilerden öğrenilmiştir.

Cerrahi tarihçe bilgisinden yoksun pek çok bilim insanının bilerek veya bilmeyerek geçmişte tanımlanmış teknikleri bir buluş, bir yenilik gibi sunmaları sıklıkla gözlenen bir durum değil midir?

Bu görüşü genelleştirecek olursak, acaba "Albert Einstein'in rölativite teorisini yayımlamadan önce eğer bir patent bürosu arşivinde çalışmamış olsaydı, tüm yeni ve eski verileri tek elden gözlemlene şansı olmasaydı ya da Sir I Newton'un yazdıklarını okumasaydı bu önemli buluşunu rahatça yapabilir miydi?" diye düşünebiliriz.

Alman mühendisler ve özellikle Werner von Brown, Jules Verne'nin *Aya Seyahat* isimli romanından habersiz olsaydı, Apollo Projesi'ndeki Satürn roketi gerçeğine inanabilir ve tasarımını yapabilir miydi?

Jenner çiçek aşısını, Pasteur kuduz aşısını geliştirirken kendilerinden önce yapılmış benzer çalışmalarını okumasalar acaba bu başarıya erişebilirler miydi?

Henry Glassie'nin "önemli" sözcüğü önemli ve yol göstericidir: "Tarih sadece bir geçmiş olarak anlaşılmamalıdır. Ama, modern ve çağdaş bir gezginin, belirli bir konuda yapacağı araştırmalar için geçmişten günümüze gelen önemli bir harita olarak algılanmalıdır."

Biz hekimler tıp tarihine önem vermeliyiz. Bunu;

- Yüzyıllar önce bulunmuş teknik ve yöntemleri hiçbir araştırma yapmaksızın sahiplenmemek,

- Günümüze ve geçmişe ait değerli bilgileri torunlarımız ve gelecek nesillere aktarabilmek,

- İlkel koşullarda bile pek çok tedavi yöntemlerini, cerrahi teknikleri akıl etmiş eski büyük ustaların haklarını verebilmek, harcanan emekleri takdir edebilmek için yapmalıyız.

Tıp Tarihini Neden ve Nasıl Öğrenmeliyiz?

Prof. Dr. Rauf Taner DİVRİK

Genel anlamda tarih; geçmişte belli bir zamanda, belli bir yerde ve belli kişiler tarafından yaşanmış olayları, yazılı kaynaklara dayandırarak sebep ve sonuç ilişkisi içerisinde inceleyen bilim dalıdır.

Tarih her zaman şimdiki zamanda yazılır ama daima gelecek zamanda okunur. Kâinattaki canlı cansız tüm varlıklar zamana, coğrafyaya, mevsime, yaşanan olaylara bir tepki verir ve tarihsel dönüşüme uyum sağlar.

Bir makalede tarih şu şekilde ifade edilmiştir; "Tarih, insanın ve kâinatın geçmiştir." Aslında tarih geçmiş değildir, geçmişten elde edilen bilgi ve tecrübeler neticesinde gelecek için bir rehberdir, yol göstericidir, hatalardan ders çıkarıcıdır.

Tıp tarihi de bu bağlamda "yazının icadından günümüze dek, canlıların sağlığı ve hastalıkları ile ilgili olayları neden-sonuç açısından incelemeyi ve geçmişi analiz edip geleceği de öngörebilme becerisini kazanmayı amaçlayan bir bilim dalı"dır.

Aslında makalenin birinci konusu ve sorusu olan "Tıp Tarihini Neden Öğrenmeliyiz?"'in cevabı da tanımının içindedir. Yaşanmışlıklardan ders almak, kanıtlanmış doğruları öğrenmek ve uygulamak, yapılmış ve yaşanmış hatalara tekrar düşmemek, doğru ve yarım kalmış işleri tamamlamak. Bunları öğrenip yaparken de en önemlisi gelecek nesillere aktarmaktır.

Konumuzun ikinci bölümü de "Nasıl Öğrenmeliyiz?" Bilim adamı olmak, öncelikle araştırmaktan, okumaktan, sorgulamaktan ve verileri analiz etmekten geçer.

Konuyla ilgili çok makale okumalıyız, çok araştırmalıyız, farklı görüşleri ve farklı makaleleri karşılaştırmalıyız ve bilgi havuzumuza doldurduğumuz her damla bilginin doğruluğunu ve tutarlığını bilimsel platformda güvenilir kaynaklar ve sağlam referanslar eşliğinde ve ön yargısız ispat etmeliyiz.

Neden Tarih Yazıyoruz?

Prof. Dr. Emre DÖLEN

Bir bilim dalının veya mesleğin gelişiminin tarihini bilmek o bilim dalı veya meslekle uğraşanlara geçmişten geleceğe doğru bir bakış açısı sağlar. Bu bakımdan geçmiş bilmek bugün bulunulan yeri değerlendirebilmek için önem kazanmaktadır. Ünlü İngiliz fizikçi Bernal, bilimin gelişimi ve bilim tarihi konusunda aşağıdaki benzetmeyi yapmaktadır: “Bilimi çok büyük bir hızla akan bir ırmak olarak düşünelim. Bu durumda bizler bugün için olsa olsa ırmağın bizim görüş alanımız içindeki akış yönünü bilebilir ve ileride ne yönde akacağı konusunda bazı tahminler yürütebiliriz. Gelecekte ne olacağını bilmiyoruz ama tüm olasılıklara karşı hazırlıklı olmamız gerektiğinin bilincindeyiz.” Bu nedenle tüm bilim insanlarının mesleklerinin geçmişini bilmesi ve tüm bilim alanlarındaki eğitimde genel olarak bilimin ve özel olarak alanın geçmişinin öğretilmesi önem taşımaktadır.

Neden Tıp Tarihi?

Prof. Dr. İrfan ESENKAYA

Tarih ilgili konudaki süreci, geçmişi ve gelişimi kapsamaktadır. Geçmiş nasıl bugün için “önceki/eski dönem” olarak kabul ediyorsak, gelecek de bugünleri aynı şekilde görecektir. Onun için geleceğe güzel izler bırakmalıyız.

Her alanda olduğu gibi ortopedi ve travmatoloji alanında da geçmişi bilmek ve tarihçeye hakim olabilmek, günümüzdeki uygulamaları ve konuda emeği geçenleri anlamamıza yardımcı olacağı gibi gelecek planlarımıza da ışık tutacak, yol gösterecektir. Geçmişte yapılanları, “o günün şartlarında” başlığı altında değerlendirmek önemlidir. Bugün geldiğimiz noktada ise, en üst düzey ve kabul gören uygulamaların da “altın

standart” şeklinde değil de “bugünün şartlarında/imkânlarında” başlığı altında değerlendirmek daha uygun olacaktır.

Teknoloji alanındaki gelişmeler, her alanda olduğu gibi tıp alanında da ufukları genişletmektedir. Ortopedi ve travmatoloji bilim alanında da, teknoloji ve endüstri sayesinde kullanılan malzemelerin dayanıklılık ve dirençleri artırılmış, pek çok implant tasarlanarak geliştirilmiş, bilgisayar yazılımları ve yapay zekâ uygulamalarının da dâhil edilmesiyle hayal bile edemeyeceğimiz teknikler ortaya çıkmıştır. Robotik kol yardımcı cerrahi uygulamaları buna örnek gösterebiliriz. Her düzeydeki eğitimde (asistan, uzman, hasta vb.); oto-stereoskopik ekranların, sanal gerçeklik (*virtual reality*, VR), genişletilmiş gerçeklik (*extended reality*, XR), artırılmış gerçeklik (*augmented reality*, AR), artırılmış sanallık (*augmented virtuality*, AV) uygulamaya girmesiyle uzay filmlerinde gördüğümüz uygulamalar günlük yaşamda uygulanabilir olmuş ve günümüz, gelecek için şimdiden “geçmiş/önceki dönem” konumuna girmiştir.

Şimdilik karar verme mekanizması hekimleri kontrolü altında olsa da, ChatGPT dâhil benzeri uygulamaların hekimi tembelleğe itebileceğini ve bazı konularda “nasırlaşma” olabileceğini göz önünde bulundurmak gerekiyor. Ne hayal ediyorsak onun gerçekleşebileceği bir gelecekte yazılacak “tarihçe” de yer alabilmemiz için kendi alanlarımızda katkılarımızı sürdürmeye devam etmeliyiz.

Tıp Tarihini Neden Bilmeliyiz? Nasıl Öğrenmeliyiz?

Prof. Dr. Ayfer Gür GÜVEN

Tarih yazının icadı ile başlıyor. Bundan önce de hastalık-sağlık konularında birçok aşamalar mutlaka olmuştur. Acaba neler olmuştur? Merak etmek gerekmez mi? Stetoskobu, enjektörü elinize aldığınızda, hastanızın hayatını kurtaracak resüsitasyonu yaparken bir antibiyotiği reçetenize yazarken hiç düşündünüz mü? Acaba nasıl ve kimler tarafından oluşturuldu? O zaman diyebiliriz ki “Neden bilmeliyiz?”in ilk cevabı öncelikle “Merak et kardeşim.”dir. Yani merak etmezsen tarih öğrenemezsin.

Ülkemizde ilk üniversite (Dar’ül Fünun), ilk tıp fakültesi (Mekteb’i Tıbbiye’yi Şahane) ne zaman, kimler tarafından, ne zaman-nasıl kuruldu? 1933 üniversite devrimini ulu önderimiz Mustafa Kemal Atatürk neden, nasıl, kimlerle gerçekleştirdi? İstanbul, Ankara, İzmir ve diğer illerde tıp fakülteleri kimler tarafından oluşturuldu-geliştirildi? Meraktan öte, bu bilgilere ulaşmak; bu ülkenin bir bireyi olarak, aidiyet duygusu olan her Türk hekimi için bence bir millî görevdir!

Bir çocuk hekimi olarak, çocuklara ayrı bir bakış açısı gerektiği, kadın-doğum ve iç hastalıkları hekimlerinin verdiğiinden daha fazla değer ve önem verilmesi, daha farklı yaklaşımların gerektiğini düşünen tarihteki o güzel insanları bilmek gerekmez

mi? Ülkemizdeki ilk çocuk hekimlerini, ilk çocuk hastanelerini, ilk çocuk kliniklerini kuranların, çocuk enfeksiyonlarına ayrı bir önem verenlerin nasıl mücadeleler verdiğini öğrenmek; günlük meslek yaşamımızda, yaptığımız görevin heyecanını –değerini- hissetmemize katkıda bulunmaz mı? Elimizdeki, okuduğumuz Türkçe pediatri kitaplarını kimlerin yazdığını bilmemiz, bizlere ayrı bir güç vermez mi?

Çocuk nefrolojisinin ülkemizdeki öncülerini, çağdaş bilgilere dünya çapında, aynı yıllarda ulaşım ülkelerine döndüklerinde uygulamayı başardıklarını, Avrupa çapında en iyi eğitimi verdiklerini, kendi alanlarındaki uluslararası derneklerde görev aldıklarını, hatta başkanlık yaptıklarını bilmek-öğrenmek meraktan, görevden öte; her hekimin kendi branşında-kendisini daha ileriye, daha iyiye götürmesi için çok önemli bir kişisel motivasyondur.

Bir hekim olarak gerek eğitim hayatımızda öğrendiklerimiz gerek günlük meslek yaşamımızda uyguladıklarımız tarihte birçok mücadelelerle, yoğun çalışmalarla elde edilmiştir. Sadece tıpta Nobel Ödülü alanların hayatını ve başardığı işleri okumak bile bizlere örnek olmalı, bizlerin de “Başka neler yapılabilir?” heyecanını duymamızı sağlayacaktır.

Aziz Sancar’ın hayatını okumak istemez misiniz?

Günlük meslek uygulamalarımızda her yaptığımız, en önemsiz gördüğünüzden en karmaşık-mükemmel yaklaşımlara kadar her hizmet yoğun çalışmalarla elde edilmiştir. Bunların değerini bilmek, değerlilik ve de yaptığımız işin de çok değerli olduğunu hissetmektir. Kendimize, mesleğimize saygı duymamızı sağlar.

Ülkemizde bu söylediklerimi merak eden, bir sonraki nesillerin öğrenmesi için çaba gösteren kitaplar yazan-yazılmasını sağlayan meslektaşlarımızın olması; takdir edilmesi, alkışlanması gereken çok önemli bir görevdir ve yerine getirildiğini görmemiz de büyük bir mutluluktur.

Son söz olarak, “Tıp tarihini neden bilmeliyiz, neden öğrenmeliyiz?”in yanıtı bu söylediklerimden çok fazladır. Ancak “Nasıl öğrenmeliyiz?”in cevabı çok kolaydır: okuyarak, daha çok okuyarak, devamlı okuyarak, okumaya da yaşamımızda zaman ayırmasını öğrenerek.

Neden Tıp Tarihi?

Prof. Dr. Hüsrev HATEMİ
İÜC Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
Endokrinoloji Bilim Dalı (E)

Tıp bilimi sadece insan sağlığını konu edinmiş bir teknoloji gibi görülemez. Başlıca konusu insan olan bir bilim, doğal olarak kültür ve medeniyet tarihçilerinin ilgilendiği bir konu olmuştur. Eski Mısır, Hindistan ve Çin tıbbi tedavi ve şifa verme yanında mistik bilgiler ve uygulamalar da içermekteydi. Bergama’daki Askleon da Hippokratik

tıp değil telkine dayanan bir tedavi yöntemi uygulamaktaydı. MÖ 5. yüzyılda Hipokrat gözlem, muayene ve anamnez alma yöntemlerinin temellerini attı. Galenos da farmakoloji ve Eczacılığın başlatıcısı değilse de yön vericisi oldu. İslam tıbbı Grekçeden yapılan çevirilerle başladı. İbni Sina ve Razi'yi yetiştirdi. Yunus Emre bilginin ilk basamağının “kendini bilmek” olduğunu söyler. Bu söz Delf kâhinlerinden Sokrat'a, Sokrat'tan dünyaya yayılan bir bilgeliktir. Tıp biliminin kendini tanıması tıp tarihi okumakla olur. Önceleri anekdotlarla yetinen Osmanlı hekimleri Tanzimat Dönemi'nden sonra Tıp tarihi ile ilgilenmeye başlamış; günümüzde tıp tarihine duyulan ilgi, memnuniyet verici bir duruma gelmiştir.

Tıp Tarihinden Ne Anlıyorum?

Prof. Dr. Mehmet MELLİ

Her şeyden önce tıp tarihine ilgi duyan kişilerin genel tarihe meraklı olduğunu düşünüyorum. Bu husus benim için geçerli. Ortaokul yıllarımdan gelen sadece “tarih” derslerine değil, genel olarak tarihe merakım bulunmaktaydı. Bu ilgi tıp eğitimimi ve uzmanlık eğitimimi aldığım ve daha sonra akademik yaşantıma devam ettiğim Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesinde kendi branşım olan farmakoloji tarihine olan ilgimle devam etti. Öğretim üyeliğim sırasında öğrencilerime “antibiyotikler” konusunu anlatıyordum. Dersin başlangıcında Pasteur ile Alexander Fleming'in bu konudaki orijinal gözlemlerini öğrencilere aktararak derse başladım. Bilim tarihine ilgi duymak, o kişiye ne getirir? Kişisel olarak başlangıçta kişinin bir ilgi alanı, zevk aldığı bir uğraş olarak düşünülebilir. Bu husus sadece tıp tarihi için değil, genel olarak kişilerin hangi alanda olursa olsun ilgi duydukları konular için geçerlidir. Belli bir bilgi birikimine ulaştıktan sonra ise kendi branşıyla ilgili olarak tarihten (geçmişten) aldığı bilgileri özümleyerek sorunlar üzerinde kafa yormak, geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunmak ve bunu sadece bir “entelektüel” çaba olarak değil, branşının sorunlarının çözümüyle, geleceğe yönelik açılımlarla ilgili gerek sivil toplum örgütlerinde (uzmanlık dernekleri, Türk Tabipleri Birliği vb.) ve gerek kamuda (üniversite, Sağlık Bakanlığı, Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu, Sosyal Güvenlik Kurumu vb.) ve gerekse özel sektörde (kendi alanıyla ilgili olarak Türk ilaç sanayisinin çeşitli kuruluşları) işbirliğinde bulunmak ve bu çalışmalara katkıda bulunmaktır.

Diş Hekimliği Tarihini Bilmemizin Önemi

Prof. Dr. Aykut MISIRLIGİL

Tarihi belgelere baktığımızda ilk çağlardan beri diş hekimliği iç içe olduğu genel tıpla birlikte gelişme göstermiştir. Uzun yıllar diş hekimliği tarihi tıp tarihi içinde bir bölüm olarak ele alınmıştır. Başlangıcından günümüze kadar geçen yıllar içinde tıpla birlikte diş hekimliği alanında da büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Bu gelişmelerin sonucu 18. yüzyılda cerrahi bir sanat alanı olan diş hekimliği ayrı bir bilim dalı olmuş ve 19. yüzyılda çağdaş diş hekimliği eğitimi ve öğretimine geçilmiştir. Diş hekimliğinde büyük teknik ve teknolojik gelişimin yaşama geçmesi 20. yüzyılda olmuştur. Diş hekimleri ve diş hekimliği öğrencilerinin bugünü kavramaları ancak tarihi bilmeleri ile mümkündür. İnsanı konu alan bütün bilim dallarının tarihle ilişkisi vardır. İngiliz filozof Robin George Collingwood, “Tarihin değeri, bize insanın ne yaptığını, böylece insanın ne olduğunu öğretmesidir.” der.

Diş hekimliği tarihinin bilinmesi, diğer bilim dallarında olduğu gibi neden sonuç ilişkisinin anlaşılmasını ve geçmişle günümüzü karşılaştırarak daha geniş bir vizyonla geleceğe bakmayı ve çeşitli olaylar arasında ilişki kurup mantık yürüterek daha başarılı işler yapma yeteneğini kazandıracaktır.

Tıp dalları tarihini yeni nesillere aktarmak amacı ile yazılmış olan bu kitabın bir bölümünde okurlara “diş hekimliği tarihi”nde geçmişten günümüze tarihî gelişmeler aktarılmıştır. Gençlerimizin ecdatlarını tanımalarının onlara daha büyük işler yapmalarında yol gösterici olacağı ve umut vereceği düşüncesindeyim. Cumhuriyetimizin 100. yılını bu eserle kutlayarak Ata’mıza şükranlarımızı iletebilme gururunu yaşıyoruz.

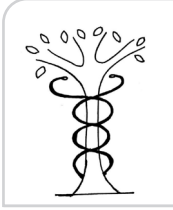

Neden Tıp Tarihi?

Prof. Dr. Sait NADERİ

Yaşamın gelgitlerinde pek çok yaşanan, yaşanmaya alınan ve alınmayan karar hayatımızı etkiler. Bu duruma sonradan bakıldığında “Ya şöyle olsaydı?” dediğimiz birçok durum var. Tarih birçok benzeri durumdan oluşmaktadır. Bu nedenle herhangi bir gelişmenin bugününü görmek için dününü bilmek gerekir. Tıp tarihi de genel tarihin bir disiplini olarak benzer gelişme süreçlerinden geçer, karşılaştırmalı ve translasyonel tarih burada da geçerlidir. En nihayetinde bugünü anlamanın kılavuzu, dünü bilmekten geçer. Bu açıdan bakıldığında her hekim tıp tarihini belirli ölçülerde bilmelidir. Bu bi-

linçle süreçlere bakıldığında, aynı hatalar tekrar ve tekrar yaşanmamış olur. Öte yandan tarih bilincinin olmadığı toplumlarda, tarih öğrenilmesi oldukça zordur ve tarihe ilgi duyanlar tarihi öğrenir. Bu durumda, tıp fakültelerinde tarih öncelikle olgu sunumları şeklinde, her derste verilmeli, burada atılan nüveler ayrıca tüm derslerde yeşertilmelidir. Bu süreç zorunlu tıp tarihi dersi ile tamamlanmalıdır. Bu derslerdeki ilgi için eskisi gibi monolog ile geçen derslerden ziyade, yeni eğitim araçları kullanılmalıdır. Derslerde olaylar diyagramlar, videolar ve öykülerle desteklenerek, ilgi artırılmalıdır.

Neden Tıp Tarihi?

Prof. Dr. Zafer ÖZTEK

Tıp son derece dinamik bir bilimdir. Bundan yüzyıl önce kim antibiyotikleri hayal edebilirdi? Seksen yıl önce kim ultrasonun, tomografinin, MR'ın bir gün meslek yaşamımızın vazgeçilemez bir parçası olacağını öngörebilirdi? Elli yıl önce AIDS denen hastalığı duymamıştık? Bundan yirmi yıl önce m-RNA aşılarını bilmezdik. Tıp o kadar hızlı geliyor ve değişiyor ki, dün bildiklerimizin bir kısmı artık geçerli değil, bugün bildiklerimizin bazıları gelecekte önemini yitirecek. Günümüzde neredeyse her gün yeni bir gelişmeye tanık oluyoruz.

Bilime yapılan her katkı, duvara konulan bir tuğla gibi onu büyütüyor ve geliştiriyor; bilimler, adları bilinen ve bilinmeyen birçok kişinin yaptığı katkılarla oluşuyor. Bilim alanlarındaki baş döndürücü gelişmelerde sayılamayacak kadar çok kişinin tuğlası ve emeği var. Bu tuğlaların her biri birer altın değerinde. Onlar olmasaydı, tıp ve sağlık bilimleri bugünkü düzeyine erişemezdi.

Bilimsel çalışma yapanlar, bulduklarını açıklar ya da yayımlarlar, bulgularını başkaları ile paylaşırlar. Böylece, bilimsel gelişmelerde süreklilik ve hızlilik sağlanır. Çünkü her bir buluş önceki buluşların devamıdır. Bilim insanının açıklayacağı bulgular başkalarının araştırmalarına zemin oluşturur. Bu zemin başkalarından esirgenemez; bilimin temel ilkelerinden birisi budur. Yani, gelecek geçmişin üzerinde gelişir. Geçmiş bilmeden geleceği oluşturamayız. Başta hekimler olmak üzere bütün sağlık çalışanları bilimsel gelişmeleri izlemek zorundadır; hangi tıbbi yeniliklerin ortaya çıktığını, hangi uygulamaların gündem dışı kaldığını bilmek durumundadır. Bunu sağlamanın yolu “sürekli eğitim” yaklaşımıdır. Çünkü tıp eğitimi, fakültenin ilk günü başlar, yaşamın sonuna kadar sürer. Hekimlik yaşam boyu eğitim demektir.

Kısacası, geçmişi bil, günümüzdeki uygulamaları bil, geleceği hazırla. Bilimin duvarına bir tuğla da sen koy.

Tıp Tarihi Tıbbın Kendisi

Prof. Dr. Levent ÖZTÜRK

“The dogmas of the quite past, are inadequate to the stormy present. The occasion is piled high with difficulty, and we must rise –with the occasion. As our case is new, so we must think anew, and act anew.”

Abraham Lincoln, 1862

Tarih, geçmişi bilmek ve geçmişle ilgili çalışmaktır. Kim olduğumuzu ve nereden geldiğimizi anlamak, öyküsünü bilmekle mümkündür. Tıbbın ne olduğunu tıp dallarının nasıl geliştiğini ancak tarihini okumakla anlayabiliriz. Abraham Lincoln yukarıda alıntılanan konuşmasında “Sakin geçmişin dogmaları fırtınalı günümüz için yeterli değil.” derken bir yandan değişimi vurguluyor diğer yandan bu değişimle gelen yeni ve koşulları güç ortamın üstesinden gelmek için eski ile ilgisi olmayan biçimde tamamen yeni düşünce ve eylemlere ihtiyaç olduğunu söylüyor. Tıp tarihi, tam da bu bakımdan okuyucuya temelde iki fırsat sunar: eskinin dogmalarını/şarlatanlarını tanımak ve günümüzün fırtınalı gerçekleri ile mücadele ederken yine eskinin kahramanlarından ve onların başarılarından ilham ve cesaret almak.

Tıp ortamındaki değişimin izini “hastalık” kavramındaki değişim üzerinden sürebiliriz. Milattan önce 7. yüzyıla ait bir öykü anlatalım. Şimdiki Yunanistan sınırları içinde kalan Sparta şehrinde korkunç bir veba salgını ile birlikte insanlar ölmeye başlar. Dönemin yöneticileri çare olarak müzisyen Thaletas’ı göreve çağırır. Girit Adası’ndan Sparta’ya gelen Thaletas, salgının hızını kesmek için tanrıları öven müzik eserlerini ve şiirleri söylemeye başlar. O dönemde hastalıkların öfkeli tanrılar tarafından verilen cezalar olduğuna inanılmaktadır. Tabii ki tedavi girişimleri de kızgın tanrıları memnun etmek ve hastalığı geri almasını sağlamak için Thaletas’ın yaptığı gibi eylemleri kapsamaktadır. Adaklar adamak, şölenler düzenlemek, tanrıları överek pişmanlığı dile getirmek ve sağlığa kavuşmak. Zaman geçer ve bu kez tarihin bir döneminde insan bedeni içine giren kötü ruhların hastalık etkeni olduğu düşünülür. Şaman ritüelleri böyle ortaya çıkar. Davulunu çalarak vect hâline geçen şaman, ara dünyada bedene giren kötü ruhla buluşur, konuşur ve onu (korkutarak ya da kandırarak) girdiği bedenden çıkmaya ikna eder. Hatta bu çıkışı kolaylaştırmak için bazı toplumlarda trepanasyon denilen bir işlemle kafatasına delikler açılır. Kısaca, hastalığın nedeni insan bedeni dışında aranır.

İlk kez Galenik humorizm ile insan bedenine dönüldü ve hastalıkların, insan bedenini oluşturan dört sıvı (kan, balgam, sarı safra, kara safra) arasındaki dengesizlikten kaynaklandığı düşünüldü. Bu kez dönemin tedavi girişimleri bu dört sıvı arasındaki dengeyi yeniden kurma amacına yönelik gerçekleşti. Terletme, lavman, kusturma ya da hacamat gibi tedavi yaklaşımları bu dönemde ortaya çıktı. Bu bakış açısı 1800’lü yıllara kadar tıbbın temelini oluşturdu. Mikroskopun icat edilmesi, geliştirilmesi, hücrelerin varlığının anlaşılması ve hücre teorisinin kurulması ile bambaşka bir hastalık kavramı

da ortaya çıktı: *homeostasis*. Claude Bernard bu kavramı tanımlarken “Özgür ve bağımsız bir yaşam, iç ortam koşullarını sabit tutmakla mümkündür.” diyordu. Tıbbın gündemine hücre ve onu çevreleyen hücre dışı sıvısının koşullarını yaşamla bağdaştır sınırlar içinde korumak fikri yerleşti. Bugün uyguladığımız çoğu tedavinin temelinde de bu düşünce yatmaktadır. Çünkü hastalık, homeostasisin bozulması olarak değerlendirilmektedir.

Basitçe hastalık kavramının tarihsel izini sürmek bin yıl önce kullanılan tedavi yöntemlerinin bir kısmının günümüzde niçin geçerliliğini yitirdiğini de anlamamızı sağlar. Bugün tıp içinde var olan birikim, insanlığın en az 5.000 yıllık sağlık bilgisi mirasını oluşturmaktadır. Zaman içinde işe yaramayanlar bırakılmış fakat geçerliliğini kaybetmemiş olanlar korunmuştur. Özetle, tıbbın öyküsü ve hekimlik mesleğinin tarihi bu farkındalığı oluşturmak açısından kritik öneme sahiptir.

Tıp Tarihi Neden Önemli?

Prof. Dr. Ozan TURAMANLAR

İnsanı sağlık yönünden anlama biçimi olan tıp; bilimin, sanatın ve etik değerlerin bir sentezi olarak oldukça geniş kapsamlı bir bilim dalıdır. Bir tıp öğrencisi, tıbbın sentezini oluşturan bilimi, sanatı ve mesleğin etik değerlerini, eğitim süreci içerisindeki müfredattan, sosyal ve kültürel programlardan ve öğretmen-öğrenci, öğretmen-hasta ile olan iletişimleriyle hekim büyüklerinden öğrenebilir. Sadece öğrenmek, bilmek ve anlamak için yeterli midir? Hekimliğin babası sayılan Hippokrates’in bir sözü, bunun yetmeyeceğini bildirir niteliktedir: “Bir hekim aynı zamanda filozof olursa ilahlar seviyesine yükselir.”

Meslek hayatında geçirdiği her an, bilgi birikimini arttıracak bir fikir, bir olay ve bir vaka ile karşılaşabileceği için, bir hekimin öğrenciliği bitmez. Bu yüzdendir ki her hekim, her an kendi tarihsel birikimini oluşturmakta, yenilemekte ve geliştirmektedir. Aynı şekilde, binlerce yıldan bu yana süzülerek gelen tıbbi bilgi akışı olarak ifade edebileceğimiz tıbbın tarihi de hekimlik öğretisini sıfır noktasından alır ve tıbbın ilerlemesine ivme kazandırır. Hekimliğin geçmişini yok sayan bir hekim, onu her gün yeniden öğrenmek zorunda kalmaz mıydı? “Geçmişini bilmeyen, geleceğini de bilemez.” sözü boşuna söylenmemiştir. Geçmiş ile günümüz arasında köprü kurulursa ancak, günümüz tıbbını doğru bir şekilde idrak eder ve problemlerine doğru ve akılcı bir şekilde çözüm bulmak mümkün olur. Tarihte yer edinmiş bilim insanlarının hayatları, fikirleri ve metotları, genç hekimlere ve gelecek kuşaklara ışık tutar, gidecekleri yolu aydınlatır, azim ve kararlılıkla çalıştığında kendisinin de bir gün hatırlanacağını bilir.

Günümüzde tıp tarihi bilgilerine birçok kanaldan ulaşmak mümkündür. Bunlar arasında birçok değerli yazar ve editörün katkılarıyla hazırlanmış olan kitaplar, akademik

dergilerde yayımlanmış makaleler, görsel, işitsel ve yazılı iletişim araçları, bilimsel kongre, sempozyum ve seminerler ile bilim insanlarının biyografileri sayılabilir. Edindiği bu bilgileri sentezleyen ve içselleştiren bir doktorun, hekimlik yolunda daha emin adımlarla yürüyeceği tartışmasız bir gerçektir. Kierkegaard'ın şu cümlesi ile sözün özünü ulaşabiliriz: “Hayat ileriye bakarak yaşanır, geriye bakarak anlaşılır.”

Bilim Tarihi Penceresinden Bakış: Histoloji ve Embriyoloji

Prof. Dr. Yiğit UYANIKGİL

Bilim, eski çağlardan günümüze dek uzanan doğaya ilişkin gerçekleri arama çabasıdır. Dünyadaki olayların gözlemlenmesi ve açıklanmasını sağlayan bilim, bilim insanları tarafından yapılan deneysel, kuramsal ve pratik bilginin bütünüdür. Tarih bilimi ise yüzyıllardır insanların ve toplumların neler yaptıkları, nasıl davrandıkları hakkında bilgiler sunan, geçmiş aracılığı ile günümüze hatta geleceğimize ışık tutan bir bilgi deposudur. Bilimler arası bir disiplin olan bilim tarihi, bilim tarihçileri tarafından kullanılan yöntemleri inceler yani bilimsel teoriler ve düşüncelerin gelişmesinin tarihidir. Alexandre Koyre, “Gerçek bilim tarihi, aklın gerçeğe ulaşması sürecidir.” derken bilim tarihinin bu temel özelliğine dikkat çekmektedir.

Histoloji ve embriyoloji disiplinine bilim tarihi penceresinden bakılacak olursa, bu disiplin için çaba gösteren bilim insanlarının yaşadıkları dönemde karşılaştıkları sorunları ve zor şartlar içinde geliştirdikleri teknikler ile dokuları görünür hâle getirme çabalarını anlayabilmemiz oldukça güçtür. Dönemin zor şartlarına rağmen çarpıcı örneklerden biri olan, embriyolojinin babası kabul edilen Aristoteles'in civciv ve çeşitli hayvanların embriyonal gelişimlerini inceleyerek embriyoloji alanında ilk bilimsel çalışmaları yapması oldukça heyecan vericidir. Bu disiplin bağlamında Türkiye’de öncü isimlerden olan hatta histoloji-embriyoloji biliminin Türkiye’deki kurucusu olan Tefik Receb Örensoy’un hayatı bu disiplin ile ilgilenen bilim insanları için ilham kaynağı olabilecek niteliktedir. Histoloji ve embriyoloji disiplininin çok kıymetli hocalarından ve Türkiye’de profesör unvanı alan ilk kadın hekim olan, ayrıca Mustafa Kemal Atatürk’ü ölümünden 15 yıl sonra onu gören ve ona dokunan tek kişi bir histolog olan Kamile Şevki Mutlu’nun hikâyesi de oldukça ilham vericidir. Bilim tarihinin, hayatlarını bilime adanmış, yaşadıkları zorluklara rağmen çeşitli alanlarda öncü olacak nitelikte araştırmalar yapmış kıymetli hocalarımızın o dönemki çalışma prensiplerini bilmemizi sağlaması ve günümüze hatta geleceğimize yön verecek şekilde bilim insanlarının yolunu aydınlatıyor olması oldukça önemlidir. Genç bilim insanlarına ilgi duydukları ve nitelikli işler çıkarabileceklerine inandıkları bilim disiplininin tarihini öğrenmelerini öneririm. Çünkü Mustafa Kemal Atatürk’ün de dediği gibi “Bir milletin ne yapabildiğini göstermek için tarih en güvenilir rehberdir.”

Tıp Tarihini Öğrenmek Neden Önemli?

Doç. Dr. Ali AKTAŞ

Tıp tarihi insanların tedavilerinde ilk kez kullanılan tedavi metotları ve ilaçların keşfi ile doludur. Bunun yanı sıra, küresel çaptaki hastalıklarda, yani salgınlarda neler yapıldığı ve nasıl sonuçlar alındığı da tıp tarihi ile öğrenilebilir. Hastalıkları tedavi etmeye yönelik ilk girişimlerden günümüzün mükemmel olarak değerlendirebileceği tıbbi bakıma giden yolda pek çok yanlış adımlar ve felaketler bulunmaktadır. Bununla beraber, Banting ve Best'in insülini nasıl keşfettiğinin gerçekten büyüleyici hikâyesi gibi parlak fikirler ve tesadüfi bulgularla da doludur.

Tıp hem bir sanat ve hem de bir bilim olarak adlandırılmaktadır. Ancak son birkaç dekada bilime o kadar ağırlık verildi ki, sanatın bir kısmı âdeta yitirildi. Mesela, derin ven trombozunu artık dopler ultrasonografi o kadar iyi gösteriyor ki birçok hekim fizik muayenenin bir parçası olan Homans testini ihmal ediveriyor.

Tıp tarihini bilmekle geçmişteki salgınları daha iyi anlayabilir ve günümüzdeki ya da gelecekteki salgınlarda, geçmişte yapılan hatalara düşme riskini azaltabiliriz. Pandemi düzeyindeki salgınlar genelde çok uzun zaman aralıklarında ortaya çıktığından bazı kıymetli bilgiler unutulmaya yüz tutabilir. İşte tam da bu yüzden tıp tarihini iyice öğrenmek durumundayız. Ayrıca bazı kıymetli bilgileri tıp tarihinden değil de tecrübe ederek yeniden öğrenmek hem zor hem de pahalıya mal olabilecek bir serüven olabilir.

Hastalıkların ve kullanılan tedavilerin tarihsel sürecini bilmek de kritik öneme sahiptir. Mesela, piyasaya anti-depresan olarak çıkan talidomid, antiemetik özellikleri nedeniyle hamile kadınlar arasında dünya çapında büyük bir popülerlik kazanmıştı. Teratojen olduğunun gösterilmesiyle kullanımı duran ve âdeta unutulmuş talidomid, birkaç dekad sonra çeşitli inflamatuvar ve malign hastalıkların tedavisinde yeni ve oldukça etkili bir ajan olarak ortaya çıktı. Günümüzde hematolojik maligniteler, özellikle multipl myelom tedavisinde yeri doldurulamaz olarak gözüken talidomidin bu hikâyesi tıp tarihini önemseyen kişiler tarafından değerlendirilebilir. Belki de yeniden yükselişinin ve yaygın kullanımının altında bu araştırmacılar rol oynamış olabilirler.

Tıbbi bilginin kaybolmaması için de tıp tarihini bilmek önem arz etmektedir. Eski tedavi metotları onları uygulayan hekimler tarafından yeni nesillere tam aktarılamayabilir. Öte yandan, gelişen tedavi imkânları, eski yöntemlerin daha az kullanılması ve unutulması sonucunu doğurabilir. Hâlbuki, tıp tarihine aşina bir hekim, zorlu koşullarda, yeni yöntemlerle tedavi imkânı kalmadığında eski defterleri karıştırıp geçmişte kullanılmış ve başarılı olmuş tedavileri yeniden uygulamaya koyabilir. Örnek verecek olursak 1897 yılında keşfedilen asetil-salisilik asit (aspirin) analjezik, antipiretik ve anti-inflamatuvar olarak kullanılmakta idi. Fakat daha sonraki araştırmalar kalp damar hastalıklarının tedavisinde ve hatta kolon kanserini önlemede aspirinin önemli rolü olduğunu ortaya koymuştur.

Özetle, tıp aslında tamamlanmamış veya hâlâ tadilatı devam eden bir bina gibidir. Farklı ustalarca yapılan bu binanın bazı bölümleri zaman içinde değişime uğramaktadır. Her ne kadar binadaki değişimler genellikle daha mükemmele doğru olsa da, bazen sonrada fark edilen aksaklıklara da yol açabilmektedir. Tıp tarihini bilmek, âdetâ bir binanın geçmişini bilmek gibi, aksaklıkların sebeplerini bilmemizi kolaylaştıracaktır.

Tıp Tarihinin ve Tıp Tarihi Eğitiminin Önemi Nedir?

Dr. Öğr. Üyesi Maide BARIŞ

Tıp tarihi, en genel manada, tarih disiplinin bir alt dalı olarak modern tıp biliminin ortaya çıkışını ve modern şekli ile var olmadan önce geçirdiği safhaları ele almaktadır. Müstakil bir disiplin olarak tıp tarihinin gelişimine bakıldığında, 20. yüzyılın başlarına dek, “üsttekileri” konu edindiği görülecektir. Modern tıp tarihi “beyaz gömlekli büyük adamlar”ın, yani hekimlerin başarılarının tarihi olarak algılanan ve bu dar çerçevede ele alınan, genellikle tarihe ilgi duyan hekimlerin boş zamanlarında yürüttükleri bir aktiviteden öte bir çalışma değildi. Nitekim, 1980’li yıllardan itibaren etkisini gösteren postmodern ve bütüncül tarih algısı tıp tarihçiliğini de dönüştürmüştür. Böylece büyük hekimlerin -neredeyse mitolojik bir abartıyla- destansı tarihini yazan hekimlerin tekelinde olan tıp tarihi, günümüzde daha çok sosyal bilimciler tarafından ve sosyal bilimlerin metotlarıyla çalışılan bir disipline dönüşüyor gibi görünmektedir. Bu dönüşümü destekleyenlere göre tıp tarihinin görevi yalnızca büyük hekimlerin hayatlarının ve tıba katkılarının biyografik bir derlemesi olmakla kalmayıp; tıp tarihinden sağlık-hastalık algısının ve kuramlarının, hastalıkların özelliklerinin, tıbbi uygulamaların, tıbbi kurumsallaşmanın, tıba dair mevcut hukuki ve sosyal düzenlemelerin anlaşılmasına ışık tutması da beklenmektedir.

Geçmiş zamanlara ait bilgiler üzerine eğilmenin gerekliliği kimi zaman sorgulanmakta olsa da tıp tarihinin günümüz tıp eğitimi için önemli etkileri haiz olduğunu düşünmek için pek çok sebep bulunmaktadır. Örneğin, dün doğru kabul edilen bilgilerin bugün nasıl yanlışlandığını görmek, bugün doğru kabul edilen bilgilere yarın neler olabileceği hususunda fikir yürütebilme imkânı sunabilecektir. Dahası bilimde hiçbir şey tartışmasız mutlaklığı ifade etmez, bilim ancak aksi ispat edilinceye kadar doğru kabul edilen bilgilerden oluşur. Diğer taraftan bugünün doğrularının bir kısmı dünün hataları içinde gizli olabilir. Gelecekte evreni bugün görebildiğimizden daha iyi bir şekilde görebilmemiz mümkündür ve geleceğin doğruları, bugünün yanlışları arasından çıkabilir. Bunu bilmek geçmişin teorilerini küçümsemeye engel olacağı gibi bugünün teorilerini hak ettiklerinden fazla bir inançla benimsemenin de önüne geçecektir. Dolayısıyla, tıpla ilgilenenleri bilimsel ilerlemenin aşamalarına ve

paradigmatik değişimlere aşına kılmayı hedefleyen tıp tarihi, geçmişle gelecek arasında bağ kurmaya gayret eden bir disiplin olarak taltif edilmeyi hak etmektedir.

Sonuç olarak tıp, tarih ve kültür bilgisini gerektiren bir sanattır. Fransız tıp tarihçisi Émile Littré'nin [1801-81] dediği gibi, “*Hekimlik basit bir sanat derecesine düşmek istemiyorsa kendi tarihiyle ilgilenmeli, geçmiş dönemden miras kalmış eserlere dikkat ve özen göstermelidir.*”

Neden Tıp Tarihi?

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Alpertunga KARA

“Neden tıp tarihi?” sorusu, “Neden tarih?” sorusunun bir alt başlığı olarak ele alınabilir, iki soru birlikte cevaplanmalıdır. Tarih birbirinden tamamen bağımsız birimlerden oluşmaz. Bölgeler ve kültürlerin birbirini etkilemesi gibi, ekonomi alanı siyaset alanını ve her ikisi birden bilim alanını etkilemektedir, bütün bu alanların tarihi iç içe geçmiştir. Tarih disiplini fen bilimleri veya felsefe gibi, insanlığın çevresini, varlığını anlamlandırmak için kullandığı araçlardan biridir ve tıp tarihi de bu bütünle ilişki hâindedir.

Tarih insanlığın hafızasıdır ve hafıza da kimliğimizi belirleyen bir melekedir, dolayısıyla tarih toplumların ve sosyal grupların kimliğinde belirleyici bir rol oynar. Meslek mensubu olan kişinin kimlik şuuruna tarih de katkıda bulunur. Geçmişin bilgisi ortak bir tecrübe hazinesidir. Bu bilgiyle kişi çevresini tanır, içinde olduğu an ve gelecekle ilgili yönelim sahibi olur. “*Historia est magistra vitae*” (tarih hayatın öğretmenidir) sözü bu gerçeği ifade eder. Bunun yanında hafıza, hatırlamakla vefa duygusu arasındaki ilişki yüzünden de önemlidir. Elimizdeki imkânlar için kimlere ve neden şükran duymamız gerektiğini öğrendiğimizde, yaşadığımız anı aşar ve zamanı bir bütün hâlinde kavrama imkânı buluruz. Bu şekilde taşıdığımız sorumluluğun şuuruna varırız. Fransız dilci E. Littré, “Eğer hekimlik ilmi adı bir sanat derecesine düşmek istemiyorsa kendi tarihi ile uğraşmalı ve geçmiş devirlerden bize miras kalan her nevi eski eserlere dikkat ve ihtimam göstermelidir.” demektedir. Bugün artık kullanımdan düşmüş bulunan eski çağların biliminin tanınması, bugüne ait bilginin anlaşılması açısından faydalı ve gereklidir. Zira bir şeyin ne olduğunu anlamak için, ne olmadığını bilmek gerekir. Dolayısıyla “dünden” başlayarak anlatılan, aslında “bugünün” hikâyesidir.

Klinik tıp bilgisi doğrudan uygulamaya yönelik vasıf arz ederken, tarih bilgisi gibi genel kavrayışa yönelik bilgi türleri bakış açısını genişletmek için edinilir. Tıp tarihi bir kültür konusu olduğu kadar, sağlık mesleği mensuplarının tıp bilimi ve sanatı konusundaki kavrayışını da geliştiren bir disiplindir. Bu tür bilgi doğrudan uygulanmaz ama arka plan teşkil ederek uygulamaya dolaylı katkıda bulunur. Tıp bir bilim olduğu kadar, sanat özelliği de gösteren bir alandır. Her sanat gibi tıbbın da bir geleneği ve kültürü

vardır. Bu alanda çalışacak kişi taşıyacağı kimliği üstlenebilmek için, onunla ilgili kültüre de vâkıf olmalıdır. Tıbbın esas konusunun insan olması, ona sosyal bir alan özelliği kazandırmakta ve mekaniklikten uzaklaşmasını gerektirmektedir. Hekim hastasıyla iletişim kurmadığı sürece görevini yerine getiremez. Sağlıklı bir iletişimin kurulabilmesi için de doğru kimlik kazanılmış olmalı, doğru rol oynanmalıdır. Bu kimliğin içine aldığı insani ve ahlaki değerler, aynı zamanda kültürle ilgilidir ve kültürün aktarılması için mevcut yollardan biri de tarih bilgisinin kazanılması ve kazandırılmasıdır.

Tarih bilgisinin faydalı olması için doğru anlaşılması gerekir. Parça ve bütünü birlikte ele almak gerekir, dolayısıyla her çağa ve bölgeye ait bilimin, o çağ ve bölgedeki medeniyetle ilişkisi akılda tutulmalıdır. Bir toplumun dünya görüşü ve varlıklara bakış açısı bilinmeden, o toplumun bilim anlayışı da kavranamaz. Her medeniyet için, eksen oluşturan değerler, amaçlar, dünyayı kavrayış ve hayatı düzenleyiş tarzı farklıdır. Dolayısı ile her çağı ve her medeniyeti kendi içinde değerlendirmek gerekmektedir. Yine de değerlendirmelerimizin, içinde bulunduğumuz çağın bakış açısından tamamen bağımsız olması mümkün değildir. Kendi yazdığımız tarihin geçmişe değil, bugüne ait bir varlık olduğu, mutlak olmadığı akıldan çıkarılmamalıdır.

Dün doğru kabul edilen bilgilerin bugün nasıl değiştiğini görmek, bugün doğru kabul edilen bilgilere yarın ne olabileceği konusunda bir fikir verir. Bilimde hiçbir şey tartışmasız mutlaklığı ifade etmez, bilim öğrencisi kendisine aktarılan her bilgiyi kendi aklıyla değerlendirmeli ve eleştirebilmelidir. Bu farkındalık geçmişin teorilerini küçümsemeye engel olacağı gibi bugünün teorilerini hak ettiklerinden fazla bir inançla benimsemenin de önüne geçer. Bilim adamı gerçeği ararken bilgisini sınama, fikir değiştirebilme ve gerektiğinde yanıldığını kabul etme konusunda cesur olmalıdır ve tarih bilgisi bu cesarete kapı aralar.

Tıp Tarihi

Op. Dr. Ümit EVRAN

*Kande kim olsa bu risâle-i târîh-i tıp,
Lâzım olmaya anda başka kitâba, tâlip¹*

Nidâî

İlk insanı dünyadaki ilk hasta, aynı zamanda da ilk hekim olarak düşünürsek, tıp tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğunu düşünebiliriz. Nitekim prehistorik dönem

¹Yaşlanan kişi tıp tarihi kitabından başka kitapçığa ihtiyaç duymaz.

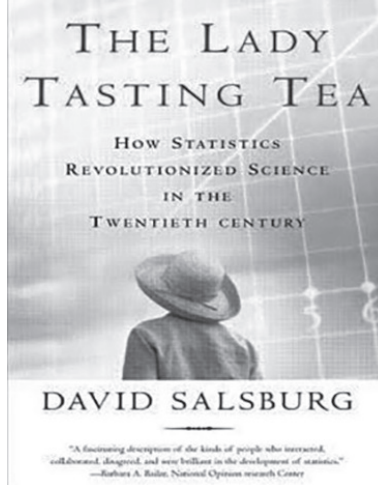
hakkında yapılan paleopatolojik araştırmalarda, insan iskeletleri üstünde yapılan gözlemlerde bazı hastalıklara ve bunların tedavisi için uygulanan ampirik ve büyüsel tedavi yöntemleri bulgularına rastlanmıştır. Daha sonraki Sümer, Mısır, Mezopotomya, Yunan, Roma, İslam tıbbı, Orta Çağ tıp uygulamalarındaki büyü, din adamı, şifacı, hem rahip hem doktor profilleri Rönesans'la beraber, inanç esaslı uygulamalardan, daha modern bir anlayışa kavuşmuştur. XVIII. yüzyıldan itibaren pozitif bir bilim olma yönünde gelişmeler kaydedilmiştir.

Tababet kendi içinde sanat, teknik, disiplin ve hepsinden önemlisi etik kavramları barındıran evrensel bir uygulama alanıdır. İşte bu yüzden Hippokrates'in (MÖ 460 – 370) tanımladığı yemin günümüzde bile hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Günümüz bilimine, geçmişteki çalışmaların zemin oluşturduğunu, gelecekteki bilimsel çalışmaların şekillenmesine ise, bugünün bilimsel verilerinin kaynaklık edeceği düşünülürse, tıp tarihinin ne kadar önemli olduğu daha iyi anlaşılır. Bu bağlamda tıp eğitimi alan gençlerin, öncelikle tıp tarihinin önemini içselleştirmeleri gerekir.

Tıp tarihi dünyada son birkaç yüzyılda araştırmacıların daha fazla ilgisini çekmeye başlamıştır. Ülkemizde de tıp tarihine ilgi Tanzimat sonrası başlamış olup bu konudaki ilk önemli yayın Hüseyin Remzi Bey (1839-1898) tarafından gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyetle beraber tıp tarihi araştırmalarının bilimsel bir platforma oturtulması amacıyla Tarih Kurumunun başkanı Yusuf Akçura ile ünlü bilim adamı Prof.Akil Muhtar Özden yaptıkları araştırmalar sonucu en uygun kişi olarak Süheyl Ünver'i (1898-1986) seçmişlerdir. Aynı zamanda hekim, tıp tarihçisi, ressam, tezhip sanatçısı olan Süheyl Ünver, 1933 yılında zamanın tek üniversitesi olan İstanbul Tıp Fakültesinde tıp tarihi kürsüsünü kurarak, ülkemizde bilimsel tıp tarihi araştırmalarının temelini atmış ve XX. yüzyıl Türk fikir ve sanat hayatında unutulmaz izler bırakmıştır.

Ülkemizde tıp tarihinin duayeni olan Ord.Prof. Süheyl Ünver'in "Tıp tarihçisi yoktur, her tıp dalının uzmanı kendi alanının tarihçisi olmalıdır" düsturu dikkate alınır, tıp dallarının tarihini araştıran bu ortak çalışma bu duayen hocamızın arzusunun gerçekleştiğini düşünebiliriz.

Bir Anı

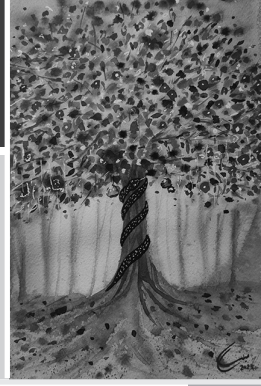
Abraham Wald'ın II. Dünya Savaşı dönemine ait çalışması istatistik tarihinin en ünlü anekdotlarından biridir. Savaş sırasında, İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF) uçaklarının hayatta kalma oranını artırmak için yollar aramaktaydı. Görevlerden dönen uçaklarda hasarın, kanatlar, kuyruk ve gövde gibi belirli bölgelerde yoğunlaştığını fark ettiler. Bu bölgeleri zırhla güçlendirerek daha iyi korumayı düşündüler. Ancak zırhın eklenmesi, uçakların daha ağır ve az manevra kabiliyetine sahip olmalarına neden olacaktı, bu da savaş performanslarını olumsuz etkileyebilirdi. RAF, koruma ve performans arasındaki optimal dengeyi belirlemek için, Columbia Üniversitesindeki İstatistiksel Araştırma Grubunun (SRG) bir üyesi olan Abraham Wald'ı, uçak hasarı verilerini analiz etmesi için görevlendirildi.

Wald, hayatta kalan uçaklar üzerindeki verilere odaklanmak yerine, düşürülen ve geri dönmeyen uçakların analizinin önemli olduğunu fark etti. Wald'ın önerisi, hayatta kalan uçaklardaki hasarın yoğun olduğu bölgelere zırh eklemek yerine, az veya hiç hasar görmeyen bölgelere zırh eklemektir. Bu yaklaşım, düşman ateşi altında daha savunmasız olan bölgelere odaklanarak, uçakların savaş performansını olumsuz etkilemeden hayatta kalma oranını artırmaya yardımcı oldu.

Şu bir gerçek ki Abraham Wald'ın bu çalışması, sağkalım analizine katkıda bulunan önemli düşünceleri ve analitik yaklaşımları içermiştir. 20. yüzyılın ortalarında, özellikle tıbbi araştırmalar ve endüstriyel güvenilirlik çalışmaları ile ilgili olarak geliştirilmeye başlanmıştır. Bu alandaki en önemli gelişmelerden biri, Sir David Cox'un 1972'de geliştirdiği Cox orantılı tehlikeler (hazard) modelidir. Bu model, sağkalım sürelerini ve olayın durumunu analiz etmek için kullanılan en bilinen istatistiksel yöntemlerden biridir ve olayların meydana gelme hızını etkileyen faktörlerin etkisini ölçmeye de yardımcı olur.

BİYOİSTATİSTİK TARİHÇESİ

Prof. Dr. Nural BEKİROĞLU

DÜNYADA BİYOİSTATİSTİĞİN TARİHÇESİ

Biyostatistik, istatistik yöntemlerinin tıp, halk sağlığı, yaşam bilimleri gibi sağlık alanlarındaki biyolojik verilere uygulandığı istatistik dalıdır.

Biyostatistiğin tarihi, istatistik tarihiyle iç içedir. İstatistiksel yöntemlerin biyolojik alanda en erken kullanımı Mısırlılar, Yunanlılar ve Romalılar gibi eski uygarlıklara kadar izlenebilir; bu uygarlıklar, planlama ve kaynak dağıtımı için nüfus verilerini kullanmışlardır.

Modern biyoistatistiğin temelleri, John Graunt (24 Nisan 1620-18 Nisan 1674) (1), Daniel Bernoulli (8 Şubat 1700-17 Mart 1782)(2) ve Pierre-Simon Laplace (23 Mart 1749-5 Mart 1827) (3) gibi matematikçi ve bilim adamlarının önemli katkılarıyla 17 ve 18. yüzyıllarda şekillenmeye başlamıştır. Graunt'un ölüm verilerinin analizi ve yaşam tablolarının geliştirilmesi üzerine yaptığı çığır açıcı çalışmalar ile Benouilli ve Laplace'ın da biyoistatistik için doğrudan sonuçları olan olasılık teorisi üzerine yaptığı çalışmalar, biyoistatistik alanında önemli ilerlemelere aracı olmuştur.

19. yüzyıl ve sonrası, biyoistatistiğin gelişiminde önemli bir dönemdir, çünkü istatistiksel araştırmaların sağlık alanında daha fazla yer alarak bu alana entegre olması ve sonuç olarak kurumsal hâle gelmesinin gerçekleştiği dönemdir.

19. yüzyıl, biyoistatistik alanında Adolphe Quetelet (4), Florence Nightingale (5), Francis Galton (6) ve Karl Pearson (7) gibi birkaç önemli figürün ortaya çıkışına tanık olmuştur.

Adolphe Quetelet (22 Şubat 1796-17 Şubat 1874)

Belçikalı bir matematikçi olan Quetelet, "ortalama insan" kavramını geliştirdi ve istatistiğin sosyal bilimlerde kullanılması konusunda erken dönem öncü çalışmalara imza

Bir Anı—devamı

Wald'ın II. Dünya Savaşı sırasında yaptığı çalışma, bilim adamlarının sağkalım sürelerini ve başarılı olma şansını etkileyen faktörleri analiz etmek için istatistiksel yöntemlere ne kadar çok ihtiyaç duyulduğunu gösterir. Bu nedenle, Wald'ın çalışması istatistiksel analizin önemini vurgulayan ve sağkalım analizinin gelişimine ilham veren önemli bir örnek olarak kabul edilebilir.

Wald'ın çalışmasından alınacak önemli bir ders, sadece sahip olduğumuz verilere değil, sahip olmadığımız verileri de göz önünde bulundurmanın önemidir. Ayrıca, verilerin toplandığı bağlamı iyice anlamak ve göz ardı edilen faktörlerin farkında olmak, daha doğru ve etkili çözümler üretmek için kritik öneme sahiptir.

İstatistik dünyasında ilgi çekici anekdotlardan biri de “çayı tadan kadın” olayıdır. 1920'lerin bir yaz öğleden sonrasındır ve Cambridge Üniversitesindeki birkaç akademisyen çay partisi düzenlemiştir. Sir Ronald Fisher Lady Muriel Bristol'a sütlü çay ikram eder. Ancak önce çayı, sonra sütü döker. Lady Muriel nazikçe reddeder ve sütün çaydan önce dökülmesini tercih ettiğini söyler. Bu durum Lady Muriel için sadece sıralama meselesi değil, aslında tat farkıyla ilgili olduğu bir durumdur. Fisher ve diğer bazı meslektaşları, birinin damak zevkinin bu kadar hassas olabileceğine inanmakta zorlanırlar.

Ancak, istatistik alanında öncü çalışmalar yapan Ronald Fisher, hipotezi bilimsel olarak test etmeyi önerir ve bir deney tasarlar. Lady Muriel'e rastgele sıralanmış 8 fincan çay sunarlar. 4'ü önce çay, sonra süt dökülerek hazırlanırken, diğer 4'ünde önce süt dökülüp sonra çay eklenerek hazırlanır. Hangi fincanın hangi gruba ait olduğunu bilmeden, 8 fincanı denemesi ve önce sütle hazırlanan 4 fincanı belirlemesi istenir. Bu durumda, sıfır hipotezi, iki grubun ayırt edilemeyeceğidir. Fisher'ın yaklaşımında, aslında bir alternatif hipotez yoktur. Test istatistiği, doğru seçilen fincan sayısıdır. Sıfır hipotezinin doğru olduğunu varsayarak, istatistik için olası sayıların dağılımını hesaplar. Daha sonra, Fisher, bu iddiayı test etmek için kendi geliştirdiği Fisher Kesin testini (Fisher's Exact test) kullanır ve sonuç olarak Lady Muriel'in iddiasının doğru olduğunu gösterir.

İstatistikte deney tasarımıyla ilgili Fisher'ın bu açıklaması, terminoloji, hesaplamalar ve deneyin tasarımı açısından basitliği ve konseptle ilgili terimlerin tam ve eksiksiz bir şekilde ele alınması ve kullanılması nedeniyle anlaşılabilirliğini ve doğruluğunu sağlaması açısından çok dikkat çekici bulunur.

Çayı Tadan Kadın (*The Lady Tasting Tea*) diye bilinen ve 2001'de yayımlanan kitabında David Salsburg, Lady Muriel'in 4 fincanı da nasıl doğru tahmin ettiğini çok ilgi çekici bir biçimde anlatır.

Bu deney Fisher'ın sıfır hipotezi (null hypothesis H0) kavramını ortaya koyması bakımından büyük önem taşır. Ayrıca bu olay, deneylerde rastgeleleştirmenin kullanılmasının önemini vurgulaması bakımından oldukça belirleyicidir.

Fisher'ın hayatındaki gerçek bir olaya dayanması sebebiyle, bu olay istatistiğin bilimdeki uygulamaları nasıl değiştirdiğini ve insanlığın gerçeği arayışındaki en önemli araçlardan biri hâline nasıl geldiğini anlamak açısından çok şey ifade eder.

attı. Vücut kitle indeksi (VKİ) üzerine yaptığı çalışmalar, günümüzde halk sağlığındaki modern biyoistatistik uygulamalarının temelini atmıştır.

Florence Nightingale: (12 Mayıs 1820-13 Ağustos 1910)

Modern hemşireliğin kurucusu olan Nightingale, aynı zamanda biyoistatistiğe katkılarıyla da tanınır. Kırım Savaşı sırasında ölüm nedenlerine ilişkin verileri toplamış ve analiz etmiştir bu da hijyen ve hastane yönetimi uygulamalarında hatırı sayılır iyileştirmelere yol açmıştır.

Francis Galton (16 Şubat 1822-17 Ocak 1911)

İngiliz çok yönlü bir bilim insanı olan Galton'un biyoistatistik alanındaki çalışmaları, korelasyon ve regresyon gibi temel kavramların gelişmesine öncülük etmiş ve ayrıca kalıtım ve genetik çalışmalara önemli katkılarda bulunmuştur.

Karl Pearson: (7 Mart 1857-27 Nisan 1936)

Pearson, modern istatistiksel yöntemlerin geliştirilmesinde önemli bir figürdür. Örneğin; iki değişken arasındaki doğrusal korelasyonu ölçen ve biyoistatistikte farklı biyolojik değişkenler arasındaki ilişkileri niceliklendirmek için yaygın olarak kullanılan Pearson korelasyon katsayısını tanıtmıştır. Ayrıca, Pearson kategorik değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için kullanılan ve genetik ve biyolojinin diğer alanlarında sıklıkla kullanılan istatistiksel hipotez testi olan Pearson'un ki-kare testini de tanıtmıştır. Pearson, modern hipotez testlerinin ve örneklem dağılımları teorisinin temelini atarak, örnekler üzerinden popülasyon hakkında çıkarımda bulunmak için biyoistatistikte kritik öneme sahip olan örneklem dağılımları teorisinin geliştirilmesine oldukça yardımcı olmuştur.

20. yüzyıl ve sonrası ise ayrı önemli bir dönemdir. Bu dönemde ise biyoistatistiğin tarihindeki en önemli figürlerden biri olarak kabul edilen Ronald A. Fisher (8) ve Jerzy Neyman (9) gibi önemli figürlerden bahsedilebilir.

Ronald A. Fisher: (17 Şubat 1890-29 Temmuz 1962)

Fisher, 20. yüzyılın başlarında yaptığı çalışmalar, varyans analizi (ANOVA), maksimum olabilirlik kestirimi ve deney tasarımı gibi kavramlarla modern biyoistatistiksel ve istatistiksel teorisinin büyük bölümüne temel atmıştır.

Jerzy Neyman: (6 Nisan 1894-5 Ağustos 1981)

Polonyalı matematikçi Neyman da 20. yüzyılda biyoistatistik ve istatistik teorisi alanında önemli katkılarda bulunmuştur. Neyman'ın bazı önemli başarıları şunlardır; bunlardan en önemlisi *Neyman-Pearson Lemması*'dir. Neyman, Karl Pearson'ın oğlu Egon Pearson (11 Ağustos 1895-12 Haziran 1980) ile birlikte, Neyman-Pearson Leması'nı geliştirmiş ve hipotez testi teorisinin temelini oluşturmuştur. Bu çalışma, hipotezleri istatistiksel olarak titiz bir şekilde karşılaştırmak ve dolayısıyla en iyi testleri oluşturmak için bir çerçeve sağlamıştır. Diğer önemli başarısı ise *Güven Aralıkları* üzerinedir. Neyman, popülasyon parametrelerini belirli bir güven düzeyinde tahmin etmek için kullanılan güven aralığı kavramını tanıtmıştır. Bu kavram, örnek verilere dayalı olarak popülasyon özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunmak için biyoistatistikte çok önem-

li bir kavramdır. Bir diğeri ise, modern istatistiksel *örnekleme teorisinin* kurulmasıdır. Neyman'ın örnekleme teorisi ve anket yöntemi üzerine çalışmaları, ekoloji, tarım ve halk sağlığı gibi çeşitli alanlarda kullanılan modern tekniklerin temelini atmıştır.

20. yüzyıl ve sonrasında diğeri önemli isimler olarak, çok yeni vefat eden David Cox'u (10) ve Bradley Efron'u (11) sayabiliriz.

David Cox: (15 Temmuz 1924-18 Ocak 2022)

Cox, özellikle biyomedikal verilerin analizi için gelişmiş istatistiksel yöntemlerin geliştirilmesine yönelik önemli katkılarda bulunan etkili bir İngiliz istatistikçidir. Başlıca başarılarından en önemlisi sağkalım analizlerinde oldukça kullanılan *Cox orantılı tehlike modelini* tanıtmış olmasıdır. Bu model, hayatta kalma süresi ile bir veya birden fazla bağımsız (öngörücü) değişken arasındaki ilişkiyi analiz etmek için yaygın olarak kullanılan bir regresyon modelidir. Cox modeli, özellikle kanser çalışmalarında veya klinik araştırmalarda zaman içindeki olay verilerinin analizinde standart bir araç hâline gelmiştir. Diğeri bir başarıdır da, *Cox'un kısmi olabilirlik yöntemidir*. Bu yaklaşım, temel tehlike fonksiyonunun belirtilmesini gerektirmeden Cox orantılı tehlike modelindeki regresyon parametrelerinin tahminine olanak tanır, böylece model daha esnek ve yaygın olarak uygulanabilir hâle gelir. Cox, tüm bu başarılarının yanı sıra, Cox deneysel tasarımı, nokta süreçleri ve istatistiksel çıkarım teorisine önemli katkılarda bulunmuştur.

Bradley Efron: 24 Mayıs 1938-...)

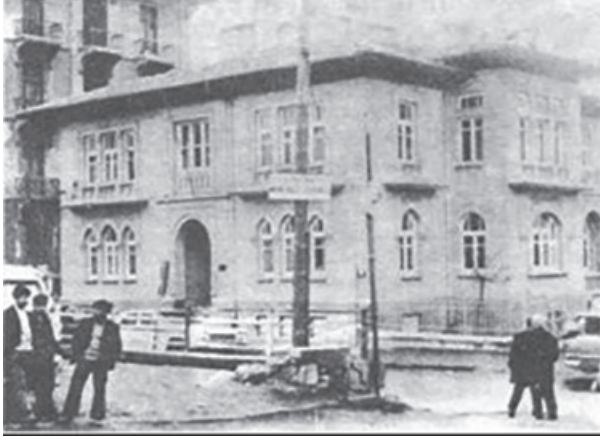
Amerikalı bir istatistikçi olan Efron, örnek istatistiklerinin değişkenliğini tahmin etmek için biyoistatistikte yaygın olarak kullanılan bootstrap yeniden örnekleme yöntemi üzerine çalışmalarıyla tanınmaktadır.

TÜRKİYE'DE BİYOİSTATİSTİĞİN TARİHÇESİ

Türkiye'de biyoistatistik tarihine geçmeden önce Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet Dönemi'ndeki istatistiğin gelişimine bakmak yerinde olacaktır.

Osmanlı İmparatorluğu Zamanında İstatistik

Türkiye İstatistik Kurumunun atası olan Defterhane 1389 yılında kurulmuştur (12). 16. yüzyılda ise defter hâlinde tutulan ancak merkezî sisteme bağlı olmayan bazı kayıtlar mevcuttur. 19. yüzyılın ilk yıllarından itibaren, merkezî sisteme dayalı olarak, merkez ve taşrada istatistik büroları açılmış, çalışmaları takip ve kontrol üzere merkezî bir organ kurulmuştur. 1891'de yürürlüğe giren "Bab-ı Ali İstatistik Encümeni Nizamnamesi" uyarınca Bab-ı Alide kurulan Merkezî İstatistik Encümeni (Şekil 1) ile istatistik hizmetleri kanuni bir esasa bağlanmış ve Cumhuriyet Dönemi'ne kadar bu sistemle devam edilmiştir (13).

Şekil 1. Bab-ı Alideki Merkezî İstatistik Encümeni Binası (İstanbul)

Yüzyıllar boyu geniş bir coğrafyayı yöneten merkeziyetçi Osmanlılar, 16. yüzyıldan ve hatta daha öncesinden başlayarak kayıt tutmaya ve saymaya büyük önem vermiştir. Osmanlı bürokrasisi zaman zaman belli bir idari ihtiyacı karşılamak için özel sayımlar da yapmıştır. Örneğin, 1640 yılında akçadaki enflasyon ve aşırı fiyat artışları karşısında, pazardaki bütün malları kalite ve ölçüleriyle fiyatlandırmışlardır.

Osmanlı yönetiminin modern istatistiki bilgi ve yöntemlerden yararlanma çabaları 19. yüzyılda reform süreci ile başlamıştır. 1831 tarihli nüfus sayımı bunun ilk örneğidir (14). Tanzimat reformları sonucu merkeziyetçi yapıyı geliştiren Osmanlı yönetimi; eğitim, sağlık, haberleşme, ulaşım vb. alanlarda sorumluluklarını artırmış, dolayısıyla toplum hakkında daha sağlıklı ve ölçülebilir nitelikte bilgilere ihtiyaç duymuştur.

II. Mahmut Dönemi'nde 1826 yılında ilk nüfus saptama girişiminde bulunulmuştur. İlk nüfus sayımı ise 1828 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında yapılmıştır; fakat savaş koşulları bu sayımın ortaya çıkmasını engellemiştir. Savaştan sonra 1831 yılında Anadolu ve Rumeli'de sayım gerçekleştirilmiştir. Sadece erkek nüfus sayılmış ve sayılan nüfus, Müslüman olan ve olmayan halk olarak kaydedilmiştir. Bu sayımla yaklaşık da olsa Anadolu ve Rumeli'de demografik durum ile bu yörelerde yaşayan Müslüman olan ve olmayanların oranının belirlenmesi sağlanmıştır. Örneğin bazı istatistiklerde İslamların ayrımlarında yaş göz önünde tutulmuş (bir yaşından on altı yaşına kadar olanlar) (on altı yaşından kırk yaşına kadar olanlar) (kırk yaşından yukarı olanlar) diye üç kategoride gösterilmiştir.

Hristiyan olanlar nüfus sayımında reaya diye gösterilmiştir. Sayım, yalnız erkek nüfusun sayımı olarak yapıldığı için Rumeli ve Anadolu'nun tam nüfusunu göstermekten uzaktır. Ayrıca, İslam nüfusu içinde aşiretlere de ayrı yer verilmiştir. 1831 nüfus sayımı bize Osmanlı Devleti'nin Rumeli ve Anadolu gibi iki büyük parçasının İslam ve Hristiyan erkek nüfusunu tanıtmaktadır. Sayım defterine göre Rumeli ve Anadolu'nun nüfusu dört milyona yakın görülmektedir. Dört milyon erkek nüfusunun bir buçuk milyona yakını Rumeli'de, iki buçuk milyondan fazlası da Anadolu'da bulunduğu tespit edilmiştir.

Osmanlı Dönemi'nde, imparatorluğun geniş bölgeye yayılmış olması, demografik yapının sıkı bir merkezî idare ve kontrol altına alınmasını güçleştirdiğinden oldukça karmaşık sayım usulleri geliştirilmiştir. 19. yüzyıl sonuna kadar Osmanlı yönetimi, çok değişik alanlarda istatistiki bilgiler derleme, değerlendirme ve yayımlama konularında önemli gelişmeler sağlamıştır. Bu çabaların en önemli ürünü, 1897 yılında yapılmış olan ve en ayrıntılı nüfus sayımını içeren *İlk İstatistik Yıllığı*'dir (15). Bu sayımda; idari yapı, nüfus, eğitim, sağlık, adliye, ulaştırma, maliye, tarım, sanayi, madencilik, ormancılık, kara ve deniz taşımacılığı ile haberleşme hizmetleri gibi Osmanlı Devleti'nin çeşitli ekonomik ve sosyal göstergeleriyle ilgili yıllar ve bölgeler itibariyle ayrıntılı veriler bulunmaktadır. Bu yıllıkta yine önemli bir sosyal yardım kuruluşu olan Darülacezenin faaliyetlerine yer verilmiştir.

1897 sayımında sağlık istatistiği olarak Darülacezede kalan 624 kişide olduğu, 350'sinin erkek olduğunu, 253'ünün kadın ve 21'inin çocuk olduğuna dair kayıtlar bulunmaktadır. Bakıma muhtaç bu kişilerin 515'i Müslüman, 109'u gayrimüslim olduğu bildirilmiştir. Ayrıca 29 idari birimde toplam 88 hastanenin mevcut olduğu bilinmektedir. Bu hastanelerde 169'u doktor olmak üzere 922 kişinin görev yaptığı ve toplam 3.730 yatak bulunduğu da bu kayıtlardan öğrenilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. 1897 *İstatistik Yıllığı*'ndaki Darülacezeye Ait Bilgiler

Türkiye Cumhuriyeti Kurulduktan Sonra İstatistiğin Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan hemen sonra, 1926 yılından bu yana resmî istatistikler konusunda en önemli sorumluluğu Türkiye İstatistik Kurumu üstlenmiş (Şekil 3) ve yıllar bazında gelişimi de Tablo 1'de görüldüğü gibi olmuştur.

Şekil 3. Günümüzdeki Türkiye İstatistik Kurumu (Ankara)

Tablo 1. Türkiye İstatistik Kurumunun Yıllara Göre Değişimi ve Aldığı Adlar	
1926	“Merkezi İstatistik Dairesi” kurulmuştur.
1930	1554 Sayılı Kanun ile “İstatistik Umum Müdürlüğü” adını almıştır.
1933	2203 Sayılı Kanun ile “İstatistik Umum Müdürlüğü” görevlerini Umum Müdürü, Müşavirlik, Muavinlik ve 10 Şube ile sürdürmüştür.
1939	3656 Sayılı Kanun ile “Taşra Mıntika Teşkilatı” ve “Fiyat İstatistikleri Müdürlüğü”nün teşkilata dâhil edilmesi karara bağlanmıştır.
1945	Kurumun adı “İstatistik Genel Müdürlüğü” olarak değiştirilmiştir.
1950	5629 Sayılı Kanun ile 3656 ve 4644 sayılı kanunlardaki bazı kadrolar kaldırılarak yeni kadrolar ve yeni faaliyetlerin başlaması öngörülmüş, “Tetkik ve Araştırma Dairesi” kurulmuştur.
1952	“İstatistik Umum Müdürlüğü” adını tekrar almıştır.
1955	6534 Sayılı Kanun ile genel nüfus, genel tarım ve genel iş yeri sayımlarının hangi yıllarda yapılacağına dair hükümler getirilmiştir.
1960	“İstatistik Genel Müdürlüğü” olarak kurum adı tekrar değiştirilmiştir.
1962	Devlet Planlama Teşkilatının kurulması kararı ile birlikte 53 sayılı Kanun’la kurumda, “Devlet İstatistik Enstitüsü” adı altında yeni bir organizasyon kurulmuştur.
1984	219 sayılı “DİE Başkanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile teşkilat yeniden yapılandırılmıştır.
1989-90	357, 367 ve 403 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler ile değişiklikler yapılarak yeni düzenlemeler yapılmıştır.
2005	5429 sayılı Türkiye İstatistik Kanunu ile Türkiye İstatistik Kurumu kurulmuştur. Türkiye İstatistik Kurumu, İstatistik Konseyi ve Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığından oluşmuştur.

Türkiye’de, Cumhuriyet Dönemi’nde ilk genel nüfus sayımı, İstatistik Umum Müdürlüğü’nün kuruluşunu izleyen 1927 yılında (Şekil 4) gerçekleştirilmiştir (16). Bu sayımda, cinsiyet, medeni hâl, yaş grupları, nüfus, kilometre başına düşen kişi sayısı, meslekler, dinler, lisanlar, nüfusun tabiiyete göre dağılımı, maluliyetler (sakatlıklar) yer almıştır. İkinci genel nüfus sayımı ise 1935’te yapılmıştır. Bundan sonra, sağlık alanına ait istatistikleri de içeren genel nüfus sayımlarına her beş yılda bir düzenli olarak devam edilmiştir. 2007 yılında ise, “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi”ne geçilmesiyle yıllık bazda verilerin toplanması sağlanmaya başlamıştır.

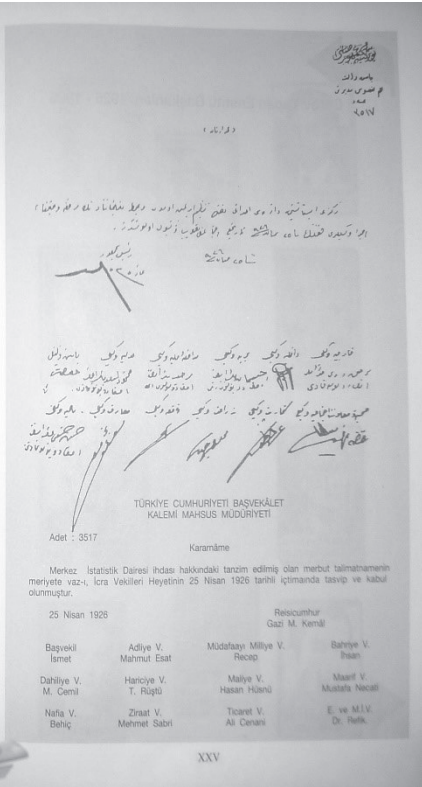
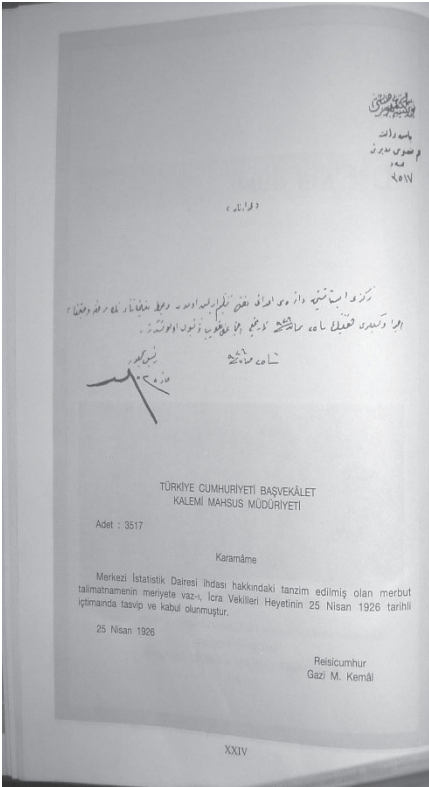
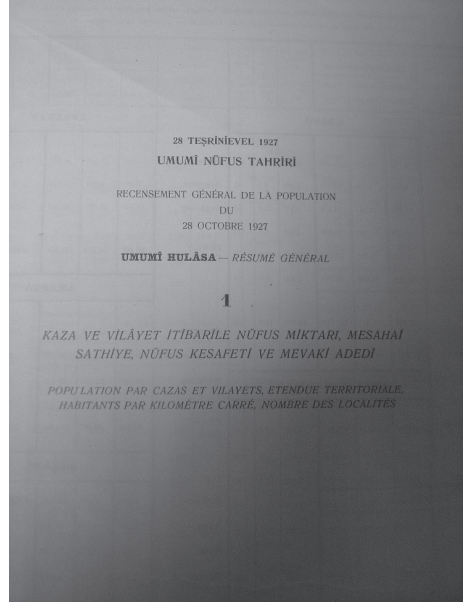
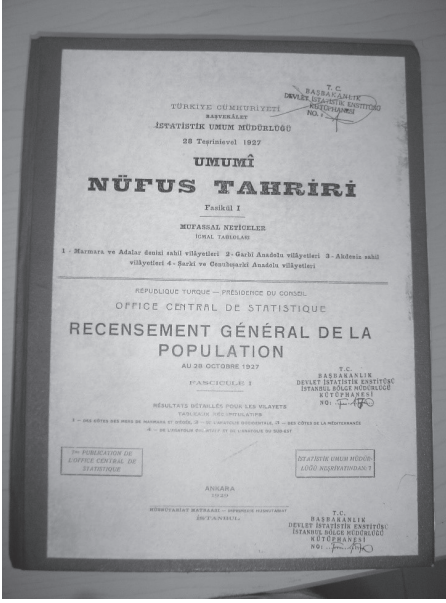
Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), ülkemizin resmî istatistiklerinin üreticisi ve koordinatörü olarak, kuruluşundan bugüne, ulusal ve uluslararası kullanıcıların ihtiyaç ve önceliklerini dikkate alarak, kaliteli, güncel, güvenilir, tarafsız ve uluslararası standartlara uygun sağlık alanına özgü istatistikler de dâhil olmak üzere tüm istatistikleri üretmekte ve kullanıma sunmaktadır. Bu kapsamda TÜİK, istatistikleri üretmek için yürüteceği faaliyetleri, her türlü kaynak ihtiyacını, performans hedef ve göstergelerini içeren performans programını her yıl düzenli olarak hazırlamakta ve faaliyet raporlarıyla da bilgileri paylaşmaktadır. Ancak Türkiye İstatistik Kurumu toplumun pek çok alanına yönelik resmî istatistikleri genel çerçevede vermektedir. Sağlıkla ilgili istatistikler genel tıbbi verileri göstermektedir.

Oysa biyoistatistik, genel ve bölgesel sağlık durumunun saptanmasında ve planlanmasında, toplum özelliklerinin değerlendirilmesinde, taramaların tedavi hizmetlerinin, önlemlerin değerlendirilmesinde yani koruyucu tıpta kullanılmasının yanı sıra klinik tanı ve yeni tedavi yöntemlerinin yargılanmasında, kıyaslanmasında ve hastalık özelliklerinin özgünlüğünün belirlenmesinde, nedenlerin, risk ögelerinin saptanmasında yani klinik tıpta da kullanılmaktadır.

Bu nedenlerden dolayı, 1967 yılında Hacettepe Üniversitesinde kurulan ilk istatistik bölümüyle başlayan istatistik eğitiminin genel istatistik bilgilerini içermesi nedeniyle sağlık alanında yer alan istatistiksel çalışmalarda uzmanlaşma gereği farz olmuş ve tıp, eczacılık, diş hekimliği vb. sağlık alanı ile tüm fakültelerde biyoistatistik anabilim dalları kurulmuştur. Yüksek lisans ve doktor programları ile uzmanlaşma sağlanmakta olup biyoistatistik alanından doçentlik alınmaktadır (17).

Ülkemizde ilk olarak 1950’li yıllarda, Prof. Dr. Sıtkı Velicangil tarafından İstanbul Tıp Fakültesinde biyoistatistik dersi hijyen dersleri içerisinde biyometri adıyla verilmeye başlanmıştır (18). 1960’lı yıllarda, Prof. Dr. Nusret Fişek Hıfzıssıhha Okulundan bazı hekimleri biyoistatistik konusunda yetiştirmek üzere yurt dışına göndermiş ve yine aynı yıllarda başlayan ve tıp fakültelerinde biyoistatistik derslerinin yer almasından sonra, tıp fakültelerindeki halk sağlığı bölümlerinde biyoistatistik birimleri oluşturulmaya başlanmıştır (19). Ülkemiz üniversiteleri tıp fakültelerinde YÖK tarafından 1981 yılında biyoistatistik bilim dalları kurulması kararından sonra 1982 yılında, İstanbul Tıp Fakültesinde Halk Sağlığı AD bünyesinde Biyoistatistik ve Demografi Bilim dalı kurulmuştur (18). 1993 yılından itibaren yine YÖK tarafından anabilim dalına dönüştürülmesinin ardından, ülkemizde tıp fakülteleri içinde biyoistatistik anabilim dalı, ilk kez

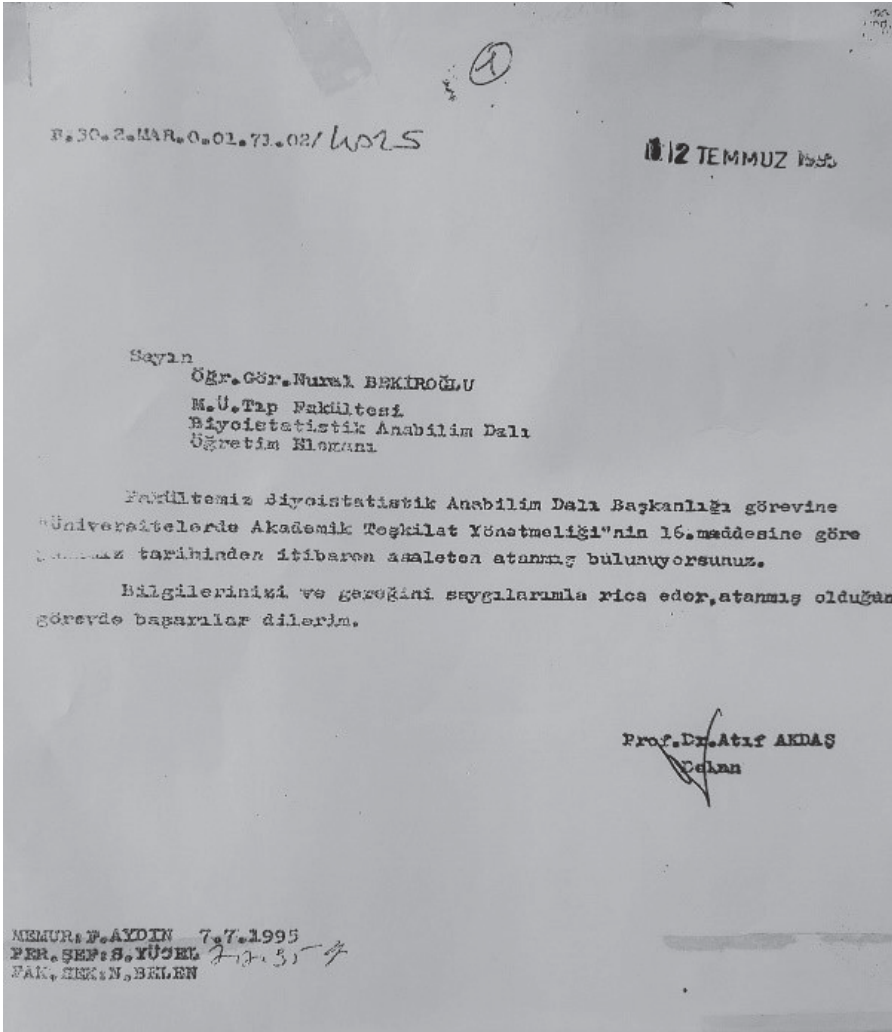

Şekil 4. İlk Genel Nüfus Sayım Defterine Ait Fotoğraflar

1995 yılında Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Temel Tıp Bilimleri Bölümü bünyesinde, Biyoistatistik AD olarak, Prof. Dr. M. Yusuf Çelik tarafından kurulmuştur (20). Aynı yıl içerisinde yani 12 Temmuz 1995 yılında ise (Şekil 5), Prof. Dr. G. Nural Bekiroğlu tarafından Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Temel Tıp Bilimleri Bölümü Biyoistatistik AD kurulmuştur.

Günümüzde tıp fakültelerimizin çoğunluğunda biyoistatistik anabilim dalları bulunmaktadır. Beklentimiz eczacılık, diş hekimliği ve sağlık bilimleri fakültelerinin de biyoistatistik anabilim dallarını oluşturmalarıdır. Bu konuda Türkiye'de 1997 yılında kurulan Biyoistatistik Derneği fakültelerimize yardımcı olmaktadır.

Şekil 5. 1995 Yılında Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyoistatistik AD Kabul Yazısı

Ülkemizde biyoistatistik eğitimi üniversitelerin sağlık bilimleri enstitüleri bünyesinde kurulan biyoistatistik bilim uzmanlığı ve biyoistatistik doktora programları kapsamında verilmektedir. İlk biyoistatistik doktora tezi 1996 yılında Hacettepe Üniversitesi Biyoistatistik AD'de yapılmıştır. Ayrıca, biyoistatistik dalında doçentlik ünvanı da verilmektedir.

Özetlemek gerekirse, 1950'li ve 1960'lı yıllarda, Türkiye'de biyoistatistiğin temelleri, tıp ve halk sağlığı alanlarında istatistiksel yöntemlerin kullanılmaya başlanmasıyla atılmıştır. Bu dönemde, epidemiyoloji ve hastalık kontrolü alanlarında istatistiksel analizler yapılmış ve bu çalışmaların sonuçları sağlık politikalarının oluşturulmasında kullanılmıştır. 1970'li ve 1980'li yıllarda, Türkiye'deki üniversiteler ve araştırma kurumları biyoistatistik alanında eğitim ve araştırma faaliyetlerini artırmışlardır. Biyoistatistik dersleri tıp fakültelerinde ve sağlık bilimleri programlarında yer almaya başlamış, aynı zamanda biyoistatistik ve epidemiyoloji alanlarında uzmanlaşmış akademisyenler ve araştırmacılar yetiştirilmiştir. 1990'lı ve 2000'li yıllara gelindiğinde Türkiye'de biyoistatistik alanı, bu dönemde genetik ve genomik analiz, tıbbi görüntüleme analizi ve biyoinformatik gibi yeni disiplinlerin ortaya çıkmasıyla daha da gelişmiştir. Ayrıca, Türkiye'deki üniversiteler ve araştırma kurumları biyoistatistik alanında daha fazla eğitim ve araştırma programı sunmaya başlamışlardır. 2010'lu yıllar ve sonrasında ise Türkiye'deki biyoistatistik alanı, teknolojinin ve bilgisayarlaşmanın ilerlemesiyle daha da büyümüş ve karmaşıklaşmıştır. Bu dönemde, büyük veri analizi ve makine öğrenimi gibi yeni teknikler biyoistatistik çalışmalarında kullanılmaya başlanmıştır.

GÜNÜMÜZDE BİYOİSTATİSTİK

Günümüzde biyoistatistik, biyoloji, tıp, halk sağlığı ve diğer sağlık bilimleri alanlarında veri analizi, modelleme ve istatistiksel çıkarım yapmak için kullanılan bir disiplin olarak tanımlanabilir. Bu disiplin, bilimsel araştırmaların tasarımında, veri toplama ve analiz süreçlerinde, sonuçların yorumlanması ve sunulmasında ve karar verme süreçlerinde önemli bir rol oynar.

Biyoistatistikçiler, sağlık ve biyolojik sistemlerin karmaşıklığını anlamaya yardımcı olmak için matematik, istatistik ve bilgisayar bilimi tekniklerini uygularlar. Ayrıca biyoistatistikçiler, sağlık politikalarının geliştirilmesine, hastalıkların önlenmesi ve kontrolüne, yeni tedavi yöntemlerinin değerlendirilmesine ve insan sağlığını geliştirmeye yönelik bilimsel kanıtların sunulmasına önemli ölçüde katkıda bulunurlar. Bu bağlamda biyoistatistiğin epidemiyolojiye, klinik araştırmalara, genetik ve genomik analizlere, çevresel ve ekolojik istatistiklere, biyoinformatiğe, makine öğrenimi ve yapay zekâya, kanıta dayalı tıba ve sağlık hizmetleri araştırmalarına entegrasyonu, bu disiplinin önemini daha da genişletmiştir. Dolayısıyla son yıllarda, yüksek verimli teknolojilerin ortaya çıkması ve büyük hatta karmaşık veri kümeleriyle çalışma olanağının sağlanmış olmasıyla, yeni istatistiksel yöntemlerin geliştirilmesi zorunluluğu biyoistatistik alanındaki büyüme ve çeşitlenmeyi dikkat çekici hâle getirmiştir.

Sonuç olarak Türkiye'deki biyoistatistikçiler, dünya çapında yapılan biyoistatistik araştırmalarına katkıda bulunarak ve bu alandaki bilimsel toplulukla iş birliği yaparak önemli çalışmalar gerçekleştirmektedirler. Türkiye'deki biyoistatistik alanı, dünya çapındaki biyoistatistik alanının gelişimine paralel olarak ilerlemiştir ve özellikle 17. yüzyıldan bu yana bilişim teknolojisinin gelişimiyle birlikte de önemli bir büyüme ve gelişme göstermiş olup biyolojik ve tıbbi bilimlerde ortaya çıkan zorluklara ve fırsatlara yanıt olarak evrimleşmeye ve yayılmaya devam etmektedir.

Sözün Demi

“İstatistik, bilimin dil bilgisidir.”

“Ölçülen şey gelişir. Ölçülen ve rapor edilen şey ise katlanarak gelişir.” Karl Pearson

Kaynaklar

1. https://en.wikipedia.org/wiki/John_Graunt (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
2. https://tr.wikipedia.org/wiki/Daniel_Bernoulli (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
3. https://tr.wikipedia.org/wiki/Pierre-Simon_Laplace (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
4. https://en.wikipedia.org/wiki/Adolphe_Quetelet (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
5. https://tr.wikipedia.org/wiki/Florence_Nightingale (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
6. https://tr.wikipedia.org/wiki/Francis_Galton (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
7. https://en.wikipedia.org/wiki/Karl_Pearson (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
8. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ronald_Fisher (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
9. https://en.wikipedia.org/wiki/Jerzy_Neyman (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
10. [https://en.wikipedia.org/wiki/David_Cox_\(statistician\)](https://en.wikipedia.org/wiki/David_Cox_(statistician)) (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
11. https://en.wikipedia.org/wiki/Bradley_Efron (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
12. <https://www.tuik.gov.tr/> İstatistik Üretiminde İdari Kayıtların Rolü, Ankara, TÜİK, Yayın No: 3910, 2014:31. (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
13. Kasap R.; Cumhuriyetin 80. yılında istatistik üzerine bir değerlendirme. G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, 2/2003: 1-8.
14. Enver Z. Karal, Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831, Ankara, 1997.
15. Tevfik Güran, Osmanlı Devleti'nin İlk İstatistik Yıllığı 1897, Tarihi İstatistikler Dizisi Cilt 5, Ankara 1997.
16. Umumi Nüfus Tahriri (İlk genel nüfus sayım defteri), 1927.
17. <https://stat.hacettepe.edu.tr/tr/menu/tanitim-106> (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
18. <https://istanbultip.istanbul.edu.tr/tr/content/temel-tip-bilimleri/3.biyostatistik-anabilim-dali> (Erişim Tarihi: 07.04.2023).
19. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/454161/yokAcikBilim_10175065.pdf?sequence=-1, Tuba Balak, Veteriner Bilimlerinde Yayımlanan Makalelerde Kullanılan İstatistik'in İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi Biyoistatistik Anabilim Dalı, Danışman Prof. Dr. M. Emin Tekin Konya-2017 sayfa:1.
20. <https://www.dicle.edu.tr/tr/birimler/tip-fakultesi/sayfalar/dutf-biyostatistik-ve-tibbi-bilisim-ana-bilim-dali-3728> (Erişim Tarihi:07.04.2023).

Cumhuriyetin 100. yılında

Tıp Dallarını Tarihçesi

Cumhuriyetimizin 100. yıl dönümünde, 61 tıp dalına ait yazılardan oluşan *Tıp Dallarını Tarihçesi* adlı kitabımız ile karşınızdayız. Bu özel dönemde sizlere, tıp dallarının uzun ve anlamlı yolculuğunu aktarmaktan gurur duyuyoruz.

Tıp, insanlığın tarih boyunca en büyük zorluklarından biri olan hastalıklarla mücadelesindeki en önemli silahı olmuştur. Bu kitap, geçmişten günümüze uzanan tıp bilim dallarının tarihçesini kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi boyunca sağlık alanındaki ilkleri, gelişimleri, bilimsel ilerlemeleri ve tıp eğitiminin dönüşümünü ele alan bu eser, ülkemizin modernleşme sürecine katkı sağlayan değerli bilgilerle doludur. Ayrıca bazı tıp dalları tarihçeleri ülkemizde ilk defa yazılmış ve kitabımızda yer almıştır.

Kitabımızda yer alan özlü sözler, anekdotlar, bilimsel yanlışlar ve yazarların video anlatımları tıp biliminin insan hikâyelerine dokunduğu ve insana dair yönlerini ön plana çıkaran önemli unsurlardır. Bu metinler, tıp biliminin sadece bir araştırma alanı olmadığını, aynı zamanda insan hayatına ve deneyimine derinlemesine etki eden bir disiplin olduğunu göstermektedir.

@TıpDallarıTarihçesi

nobeltipkitabevleri

**NOBEL TIP
KITABEVLERİ**

www.nobeltip.com
0533 745 55 22
destek@nobeltip.com

ISBN 978-605-335-844-2

9 786053 358442